

ZDAŘ BŮH!
GLÜCK AUF!

HORNICKÝ CHODOV

BERGBAUSTADT CHODOV

Europäische Union. Europäischer Fonds für regionale Entwicklung: Investition in Ihre Zukunft
Evropská unie. Evropský fond pro regionální rozvoj: Investice do vaší budoucnosti

Ziel 3 | Cíl 3
Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
2007-2013. www.ziel3-cil3.eu

EUREGIO EGRENSIS

CHODOV&OELSNITZ/ERZGEB.
PARTNERSTVÍ/PARTNERSCHAFT

SOLLES
HORNICKÝ SPOLEK CHODOV

Förderverein
BERGBAUMUSEUM
Oelsnitz/Erzgeb. e.V.

Vydalo Město Chodov 2011 / Herausgeber Stadt Chodov 2011
Autoři textů / Textautoren: Mgr. Ivana Sarkányová, Wolfgang Grimmer
Fotografie / Bild: THC Hora, Mgr. Ivana Sarkányová, archiv SU, a.s. a archivy měst Chodov a Oelsnitz/Erzgebirge
Spolupráce / Zusammenarbeit: Patrik Pizinger, Hornický spolek Solles Chodov, Förderverein Bergbaumuseum Oelsnitz/Erzgebirge

NAHLÉDNUTÍ DO CHODOVSKÉHO HORNICTVÍ

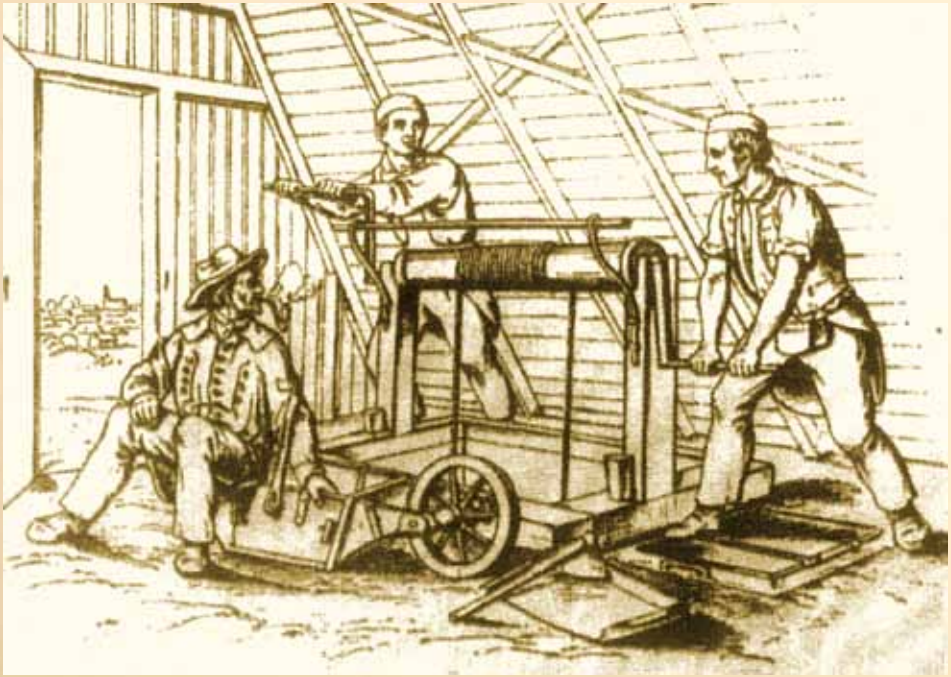
Město Chodov leží v Sokolovské pánvi. Málokdo ale tuší, že leží skoro přesně v jejím středu. Můžete se o tom sami přesvědčit: Vystřihněte si z nějaké mapy Sokolovskou pánev a s tím plátkem kartonu balancujte na prstu. Chodovské paneláky budou pěkně uprostřed, v těžišti.

EINBLICK IN DIE BERGBAU DER REGION CHODOV

Die Stadt Chodov befindet sich im Sokolover Becken. Kaum jemand ahnt, dass die Stadt fast genau in der Mitte des Beckens liegt. Sie können sich selbst überzeugen: Schneiden Sie aus einer Landkarte das Sokolover Becken aus und balancieren Sie das ausgeschnittene Stück Papier auf Ihrer Fingerspitze. Die Chodauer Plattenbauten werden sich genau in der Mitte befinden, genau im Schwerpunkt.

Sokolovská pánev je označení zeměpisné a zároveň geologické. Není to jméno jen tak mimo životní realitu: Sokolovská pánev, to je článek gigantického třetihorního údolí, které protíná severozápadní Čechy po úpatí Krušných hor, od Chebu do Ústí nad Labem. Mezi geology se tomu říká riftové údolí. Rift, to znamená něco párat, trhat. A krajina okolo Chodova opravdu vypadá, jako by zajela do hloubky mezi roztrženou horskou hradbou Krušných hor a Slavkovského lesa. Celá brázda byla prošpikovaná a obklopená spoustou sopek. Jako na mnoha dalších místech zeměkoule, i v severozápadních Čechách se Země v třetihorách zvedala v pomalých vlnách, jakoby „se nadechovala“. Přitom její kůra, složená z dávno vychladlých hornin, popraskala. Po uvolnění napětí, jakýchsi „výdeších“, se klenba zhroutila do sebe. Její povrch se proměnil na mozaiku, složenou z různě zapadlých, vystouplých nebo zešikmených ker. To je dnešní Sokolovská pánev. Na vystouplých tektonických krách, jaké se třeba zvedají za Novou a Starou Rolí, vykukuje prastaré žulové podloží, naříznuté starými lomy. Naopak, v nejhlouběji zapadlých krách, za Vintířovem a Novým Sedlem, dnes probíhá těžba uhlí a jílů. Trhliny, po kterých se posouvaly tektonické kry, sahají hodně hluboko. Některé byly v třetihorách ve spojení s horkým zemským pláštěm, kde už se horniny natavují. A tak není divu, že

Chodov - zástavba z konce feudální éry
Chodov - Bebauung vom Ende der feudalistischen Ära

Vrátková těžní jáma
Haspelschacht

„Sokolover Becken" ist eine geographische sowie geologische Bezeichnung. Der Name kommt nicht von irgendwo her: das Sokolover Becken ist ein kleiner Abschnitt eines gigantischen Tals aus dem Tertiär, das sich vom Fuße des Erzgebirge quer durch Nordwestböhmen, von Cheb bis nach Ústí nad Labem, zieht. Geologen bezeichnen dieses Gebilde als Durchbruchsbecken oder auch Riftzone. „Rift" bedeutet etwas auftrennen, aufreißen. Die Landschaft um Chodov herum sieht wirklich aus, als wenn sie zwischen die auseinandergerissenen Gebirgszüge der Erzgebirge und Kaiserwald gequetscht worden wäre. Im gesamten Durchbruch und dessen Umgebung kommen Vulkane vor. Genauso wie an vielen anderen Orten auf unserem Planeten, hat sich auch in Nordwestböhmen die Erde im Tertiär in langsamen Wellen erhoben, als hätte sie „eingeatmet". Hierbei ist der Erdmantel, der aus vor langer Zeit abgekühlten Gesteinsschichten bestand, aufgerissen. Nachdem der Druck freigesetzt wurde und es zum „Ausatmen" gekommen ist, stürzte das Gewölbe in sich hinein. Die Oberfläche veränderte sich in ein Mosaik, das aus unterschiedlich eingeklemmten, herausragenden oder schiefen Erdschollen bestand. Und so entstand die heutige Form des Sokolover Beckens. Auf den herausragenden Erdschollen, die sich zum Beispiel über den Gemeinden Nová Role und Stará Role erheben, sind uralte Granitschichten sichtbar, die durch alte Brüche eingeschnitten werden. Im Gegenteil dazu wird in den am tiefsten eingeklemmten Erdschollen, hinter den Gemeinden Vintířov und Nové Sedlo, heutzutage Kohle- und Lehmabbau betrieben. Die Durchbrüche, an denen die tektonischen Erdschollen entlang wanderten, reichen bis in eine enorme Tiefe. Einige von ihnen kamen im Tertiär mit dem Teil des Erdmantels in Berührung, wo es bereits zum Schmelzen der Gesteinsschichten kommt. Und so ist es nicht überraschend, dass einige Durchbrüche Magma an die Erdoberfläche beförderten und es hier zur Vulkanbildung kam. Vulkanischen Ursprungs sind zum Beispiel der

některé trhliny přivedly na povrch Země magma a že zde tudíž byly sopky. Vulkanický původ má třeba čedičový pahorek Hornberg nad Horami u Varů, ale i celá pohoří, jako jsou Doupovské hory. Dnes už je sopečný rift vyhaslý, neaktivní.

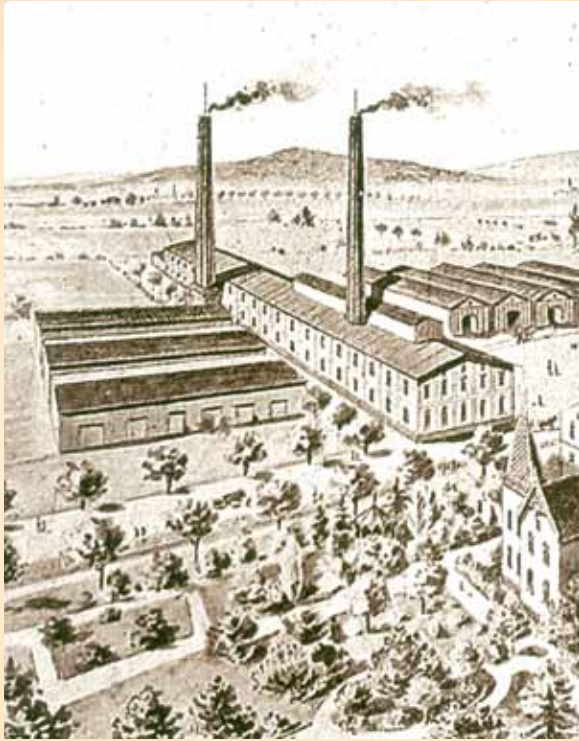
Dřívější geologické události vytvořily podmínky pro vznik úrodné zemědělské půdy, pro možnost zakládání četných rybníků a pro vznik ložisek užitečných nerostných surovin, pro které se vyplatilo krajinu osídlit. Chodov sice neměl statut horního města, ale dolovalo se tu opravdu vydatně. Všechny vytěžené hmoty se také na místě zpracovávaly:

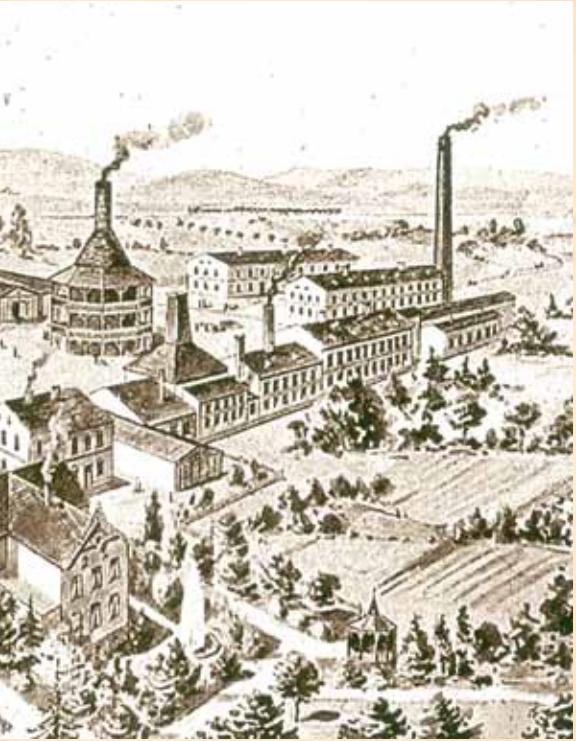
ŽELEZNÁ RUDA V TAVÍRNÁCH RUD A HAMRECH

Chodovská ruda, to jsou těžké, rezavě hnědé bochníky sideritu, z něhož se dalo dobře tavit železo. Bochánky rudy se nacházejí v mohutném, až 60 m mocném komplexu sopečných vyvřelin. Dobývání železných rud lze v historii Chodova vysledovat jako doplňkovou činnost rolníků, poskytující obživu nepatrné části obyvatelstva, již na konci 15. století. Místní rolníci železné rudy dobývali, převážně v zimě, povrchově nebo v mělkých šachticích, na místě propírali a odváželi do hamrů ke zpracování (hamerník - z něm. „hammer-kladivo“ - řemeslník vyrábějící ze surového železa svářkatou ocel vytloukáním na hamrech, obvykle s kolem na spodní vodu, které pohání kladivo dopadající na kovadlinu).V Chodově hamr pracoval v místě bývalého koupaliště, později na tomto místě stál mlýn. Ještě v polovině 19. století se v Chodově připomínají 3 železnorudné doly, ve Vintířově 4 a v Lipnici 7 provozů. Dodnes tuto činnost připomínají místní názvy, např. Železný dvůr (Eisenhof) nebo Železná hůrka.

JÍLY A HLÍNY V CIHELNÁCH, ŠAMOTKÁCH A KERAMICKÝCH DÍLNÁCH

V pořadí druhou lidmi využívanou surovinou byly místní jíly a hlíny (mocné do 2 metrů), vhodné pro cihelny, šamotky a keramické dílny. První písemná zmínka o vrchnostenské cihelně existuje z roku 1744. Nejstarší z těchto provozů ležely mezi Horním a Dolním Chodovem a směrem k Vintířovu. V roce

Továrna na zpracování hlíny a výrobu šamotu bratří Hoffmann & John v Mírové u Chodova

Fabrik für Erdverarbeitung und Schamotte-Herstellung der Gebrüder Hoffmann & John in Mírová bei Chodov

Basalthügel Hornberg über der Gemeinde Hory u Varů, aber auch ganze Gebirgszüge, wie z. B. Doupovské hory. Heutzutage ist der vulkanische Durchbruch erloschen und inaktiv.

Die geologische Entwicklung in der Vergangenheit schuff ideale Bedingungen für das Vorkommen von ertragreichen landwirtschaftlichen Böden, für das Anlegen von zahlreichen Teichen und für die Entstehung von Vorkommen an Bodenschätzen. Dank dieser Merkmale wurde dieser Landstrich bereits früh besiedelt. Chodov hatte zwar nicht den Status einer Bergbaustadt, trotzdem wurde hier intensiv Bergbau betrieben. Jegliche abgebaute Masse wurde hier vor Ort auch weiterverarbeitet:

EISENERZ IN ERZSCHMELZEREIEN UND HAMMERWERKEN

Chodauer Eisenerz – das sind schwere, rotbraune Siderit-Laibe, aus denen hervorragend Erz geschmolzen werden konnte. Die Eisenerz-Laibe befinden sich in einer massiven, bis zu 60 cm mächtigen Schicht an vulkanischen Auswürfen. In der Geschichte von Chodov diente der Eisenerzabbau bereits ab dem Ende des 15. Jh. als Zusatzeinkommen für die hier ansässigen Bauern, also zunächst nur für einen kleinen Teil der Bevölkerung. Die hiesigen Bauern bauten Erz meist im Winter, unter Tagebau oder in seichten Flözen ab. Das Erz wurde direkt vor Ort gewaschen und in die Hammerwerke zur weiteren Verarbeitung gebracht (der sog. hamerník – aus dem deutschen Wort „Hammer" – war ein Handwerker, der aus rohem Eisenerz Schmiedeeisen herstellte; der Hammer wurde meist mithilfe eines Wasserrades in Bewegung gebracht und durch Auf- und Niederfallen das sich auf dem Amboss befindliche Werkstück bearbeitet). In Chodov wurde das Hammerwerk an der Stelle eines ehemaligen Schwimmteiches betrieben, später stand hier eine Mühle. Noch in der Mitte des 19. Jh. waren in Chodov 3 Eisenerzstollen in Betrieb, in der Gemeinde Vintířov waren es 4 und in Lipnice sogar 7. Bis heute erinnern die hiesigen Bezeichnungen,

1809 žádal zdejší významný podnikatel František Miessl o povolení ke stavbě pece na vypalování potřebných nádob a kameninových láhví pro svůj chemický závod. V roce 1852 založil Vincenc Kraus svou keramickou dílnu, od 80. let 19. století existovala u silnice do bývalé Smolnice (nad dnešním hotelem Nautilus v Poděbradově ulici) Meinlova cihelna, přestavěná později v šamotku Josefa Riedla. Koncem 19. století pracovalo v Chodově celkem devět cihelen. Jednu z významných cihelen provozovala v letech 1918-1939 akciová společnost Duchcovsko-podmokelská dráha Karlovy Vary na místě dnešního parku na náměstí ČSM (její hliniště nahradilo nákupní centrum s prodejnou Tipo). K těmto závodům přibyla v roce 1912 šamotka dr. Tondera, založená na jižním okraji města za železniční tratí vedle silnice do Chranišova, využívající tamní keramické suroviny. Zbytek jejich budov zde ještě stojí, komín byl stržen v roce 2009. Tyto závody patřily k prvním spotřebitelům uhlí vyrubaného ve zdejších dolech.

KAOLÍN V PLAVÍRNÁCH KAOLÍNU A PORCELÁNKÁCH

Zkusme si naši krajinu představit v třetihorách, ještě než zaklesla do té riftové brázdy: subtropy, prales, rovinatá pláň, rozvětralé žulové podloží. Oslnivě bílý kaolín, to není nic jiného než zvětralá žula pod subtropickými lesy a savanami. A že měkké kaolíny zůstaly zachované právě u nás, za to vděčíme tomu, že s nimi Země „zajela“ do hloubky a překryla je usazeninami a sopečným popelem.

Mapa Chodovska z roku 1872
Karte der Region Chodovsko aus dem Jahr 1872

Porcelánka Haas & Czjzek
Porzellanfabrik Haas & Czjzek

wie z. B. Železný dvůr (Eisenhof) oder Železná hůrka (Eisenhöhe), an den Eisenerzabbau.

LEHM UND TONERDE IN ZIEGELEIEN, SCHAMOTTE-WERK UND KERAMIK-WERKSTÄTTEN

Die am zweithäufigsten genutzten Rohstoffe waren Lehm und Tonerde (bis 2 m breit), die hier abgebaut und in Ziegeleien, Schamotte-Werk und Keramik-Werkstätten verarbeitet wurden. Die erste schriftliche Erwähnung einer herrschaftlichen Ziegelei stammt aus dem Jahr 1744. Die ältesten dieser Betriebe befanden sich zwischen den Gemeinden Horní Chodov und Dolní Chodov, und in Richtung zur Gemeinde Vintířov. In Jahr 1809 beantragte der hiesige bedeutende Unternehmer František Miessl eine Genehmigung zur Errichtung eines Ofens für das Ausbrennen der benötigten Gefäße und Steinkrüge für sein Chemiewerk. In Jahr 1852 gegründete Vincenc Kraus seine Keramik-Werkstatt; ab den 80er Jahren des 19. Jh. stand an der Straße zur ehemaligen Gemeinde Smolnice (über dem heutigen Hotel Nautilus in der Poděbradová Straße) die Ziegelei „Meinlova cihelna", die später in die Schamotte-Ziegelei von Josef Riedl umgebaut wurde. Ende des 19. Jh. waren in Chodov insgesamt 9 Ziegeleien in Betrieb. Eine der bedeutenderen Ziegeleien wurde in den Jahren 1918 – 1939 von der Aktiengesellschaft „Duchcovsko-podmokelská dráha Karlovy Vary" an der Stelle des heutigen Parks auf dem Hauptplatz ČSM errichtet (statt der Lehmgrube befindet sich dort heute ein Einkaufszentrum mit einer Verkaufsstelle der Gesellschaft Tipo). Zu den angeführten Betrieben kam 1912 die Schamotte-Werk von Dr. Tonder, die am Südrand der Stadt, hinter den Gleisen neben der Straße nach Chraniš errichtet wurde und die dort vorkommenden Keramik-Rohstoffe verarbeitete. Man findet dort noch Gebäudereste, wobei der Schornstein im Jahr 2009 abgerissen wurde. Diese Betriebe gehörten zu den ersten Abnehmern von Kohle, die in den hiesigen Bergwerken abgebaut wurde.

Hojná ložiska kaolínu dosedající na podložní žulu, mocná kolem 20 metrů, zjištěná hlavně na západním a severním okraji města, podnítila rozvoj porcelánek. Podnikatel František Miessl získal povolení k provozu své porcelánky, původně vyrábějící kameninu, v roce 1811. Závod vyrábí porcelán dodnes, byť musel v sedmdesátých letech minulého století zčásti ustoupit výstavbě panelových domů. Koncem 19. století přibyla továrna firmy Richter, Fenkl a Hahn (1883) ve Smetanově ulici - dnes areál provozoven a skladů, s menší porcelánkou Hofmann a Jahn (1890). Původně si tyto provozy zajišťovaly potřebné suroviny k výrobě samy, počátkem 20. století již dobývání kaolínu provozovaly specializované firmy.

V roce 1914 vznikly Karlovarské kaolínové závody Elektro Osmosa, akc. spol. v Sedlci, které měly svůj hlavní těžební závod s plavírnou kaolínu v Božičanech, severovýchodně od Chodova, kde je ostatně závod, i když pod jiným jménem, dosud. V roce 1928 získaly Sedlecké kaolínové závody a.s. (Zettlitzer Kaolinwerke A.G.) Českou osmotickou společnost (Böhmische - Elektro - Osmosa A.G.), která jako první na světě vybudovala závod, v němž byl k odvodnění kaolínů využíván elektroosmotický jev - odtud je tedy název „Osmosa“.

Ložisko Osmosa se nachází severně od Chodova, především v katastru Božičan. Těžba zde byla prováděna nejprve hlubinným způsobem („Starý důl Osmosa“ 1950-1958, „Nový důl Osmosa“ 1960 – 1962).

V povrchovém lomu „Osmosa - sever“ byl kaolin dobýván v letech 1955 - 1965, nejprve ručně, později lžícovými bagry. Těžební práce skončily v roce 1965 v souvislosti s otvírkou ložiska Osmosa - jih. Po opuštění lomu sloužila vytěžená plocha jako šliková nádrž pro plavírnu, od r. 1974 je přesypávána Smolnickou výsypkou uhelného velkolomu Jiří.

Plavírna kaolínu - lom Osmosa
Kaolin-Waschwerk - Steinbruch Osmosa

KAOLIN IN KAOLIN-WASCHWERKEN UND PORZELLANFABRIKEN

Stellen wir uns die hiesige Landschaft vor, wie sie im Tertiär ausgesehen hat, noch bevor sie in die Riftzone eingesunken ist: Subtropen, Regenwald, weite Ebenen, verwitterter Granituntergrund. Schneeweißer Kaolin ist nichts anderes als verwitterter Granit unter subtropischen Wäldern und Savannen. Und das weiche Kaolin-Schichten genau hier bei uns zu finden sind, verdanken wir der Tatsache, dass sie mit dem Erdmantel in die Tiefe abdrifteten und durch Ablagerungen und Vulkanasche verdeckt wurden. Reiche, an die 20 m mächtige Kaolin-Vorkommen, die am Granituntergrund aufliegen, wurden hauptsächlich am westlichen und nördlichen Stadtrand entdeckt und führten zum Bau von Porzellanfabriken.

Der Unternehmer František Miessl erhielt im Jahr 1811 die Bewilligung zum Betrieb einer Porzellanfabrik, die ursprünglich Steingut herstellte. Die Fabrik stellt bis heute Porzellan her, und das obwohl ein Teil des Betriebes in den siebziger Jahren den neu gebauten Plattenbauten weichen musste. Ende des 19. Jh. kam auch die Fabrik der Gesellschaft „Richter, Fenkl & Hahn" (1883) in der Smetana Straße hinzu – heute haben in diesem Areal mehrere Betriebe, Lagerräume und die kleinere Porzellanfabrik „Hofmann & Jahn" (1890) ihren Sitz. Zunächst haben die Betriebe die für die Herstellung notwendigen Rohstoffe selbst abgebaut. Mit dem Beginn des 20. Jh. beschäftigten sich dann mit der Förderung von Kaolin bereits spezialisierte Unternehmen.

Im Jahr 1914 wurden in Sedlc die Werke „Karlovarské kaolínové závody Elektro Osmosa, akc. spol." gegründet, wobei der Förderbetrieb und das Kaolin-Waschwerk in Božičany, nordöstlich von Chodov ihren Sitz hatten. Interessant ist, dass dieser Betrieb unter einem anderen Namen bis heute besteht. 1928 erwarb die Gesellschaft „Sedlecké kaolínové závody a.s." (Zettlitzer Kaolinwerke AG) die Gesellschaft „Česká osmotická společnost" (Böhmische - Elektro - Osmosa AG), die als erste weltweit einen Betrieb errichtete, in dem zur primären

Ložisko „Osmosa - jih“ bylo zjištěno jako pokračování ostatních zdejších ložisek, s bilančními zásobami kaolínu přes 10 miliónů tun, má plochu 459 000 m2. Leží při jižním a západním okraji Božičan, necelé 2 km severně od centra Chodova, za hranicí závodu Chodos. Geomorfologicky náleží do východní části Sokolovské pánve. S otvírkou bylo započato v roce 1962 a těží se zde dodnes. Kvalita kaolinu (jeho nejjakostnější obchodní značka S Ia byla v roce 1924 v Kodani prohlášena za celosvětový standard, ke kterému jsou přirovnávány ostatní kaoliny na celém světě) a jeho značné zásoby činí z ložiska nejvýznačnější lokalitu. Kaolin se vyznačuje po výpalu bílou barvou a užívá se především při výrobě jemného porcelánu a při výrobě papíru. Dále se zde těží kaolin pro keramický průmysl a kaolin titaničitý, a probíhá zde též těžba montmorillonitických jílů, bentonitu (sopečný popel, dnes rozložený na zelenkavou jílovou horninu), využívaných k výrobě steliva pro domácí zvířecí mazlíčky, při čištění odpadních vod, ve slévárenství, chemickém a potravinářském průmyslu, k utěsnění studen, hrází, skládek odpadů, i jinde. V roce 2009 bylo stanoveno nové výhradní ložisko bentonitů Božičany - Osmosa - jih.

Pro úplnost je nutno zmínit také lom Mírová a lom Jimlíkov (oba leží napravo od silnice vedoucí z Chodova do Božičan). V některých lomech již byla těžba ukončena a proběhla či probíhá zemědělská biologická rekultivace a lesnická rekultivace.

Obecně lze konstatovat, že těžba uhlí v celé sokolovské pánvi bude ukončena po několika málo desítkách let, ale těžba kaolinu může trvat ne desítky, ale další stovky let, dokud bude zájem o výrobky z porcelánu či keramiky a o bílý papír. Na tomto výrazném výsledku mají velký podíl právě kaoliny těžené „bílými horníky“ v blízkosti Chodova.

Kolesové rypadlo K 800 při těžbě skrývky. Lom Jiří 1977

Radbagger K 800 bei der Abraumförderung Steinbruch Jiří 1977

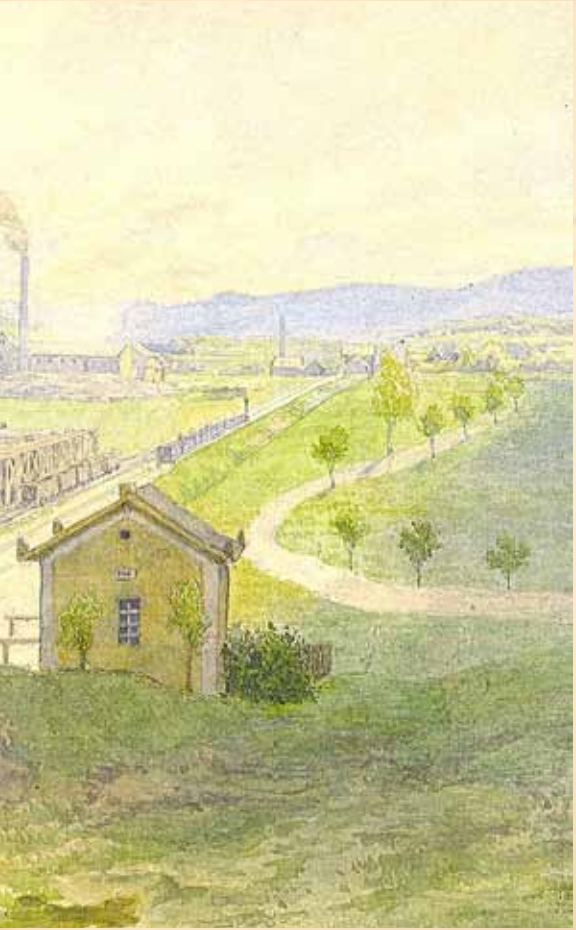

Verarbeitung von Kaolin Elektroosmose verwendet wurde - daher stammt auch der Name „Osmosa“.

Die Lagestätte Osmosa befindet sich nördlich von Chodov, größtenteils auf dem Katastergebiet Božičany. Der Abbau fand hier zunächst im unter Tage statt(im „Starý důl Osmosa” (Altes Bergwerk Osmosa) von 1950 – 1958 und im „Nový důl Osmosa” (Neues Bergwerk Osmosa) von 1960 – 1962). Im Untertagebau wurde Kaolin zwischen 1955 und 1965 im Steinbruch „Osmosa – Nord” zunächst manuell, später mit Löffelbaggern abgebaut. Der Abbau wurde im Jahr 1965 im Zusammenhang mit der Eröffnung der Fundlagerstätte „Osmosa – Süd” eingestellt. Nach der Schließung diente der Steinbruch als Schlämmwerk, seit 1974 werden hier die Abfallprodukte des Kohlesteinbruchs „Jiří” gelagert.

Die Fundlagerstätte „Osmosa – Süd” mit einer Gesamtfläche von 459 000 m2 gilt als die Fortsetzung weiterer hiesiger Fundlagerstätten, wobei die Vorkommen auf mehr als 10 Millionen Tonnen geschätzt werden. Sie befindet sich am südlichen und westlichen Ortsrand von Božičany, knapp 2 km nördlich vom Stadtzentrum von Chodov, hinter der Umgrenzung des Werkes in Chodov, entfernt. Geomorphologisch gehört sie zum östlichen Teil des Sokolover Beckens. Der Abbau wurde 1962 aufgenommen und wird bis heute betrieben. Die hohe Qualität des Kaolins (die Handelsmarke S Ia, die für höchste Qualität steht, wurde 1924 in Kopenhagen zum weltweiten Standard erklärt, mit dem andere Kaoline aus der ganzen Welt verglichen werden) und die reichen Vorkommen machen diese Fundstätte zu einer der bedeutendsten. Kaolin zeichnet sich nach dem Brennen durch weiße Farbe aus und wird vor allem bei der Herstellung von Porzellan und Papier verwendet. Weiter werden hier Kaolin für die Keramik-Industrie sowie Montmorillonit und Bentonit (Vulkanasche, verwittert zu einer grünlichen Mischung aus Tonmineralien) abgebaut, der zur Herstellung von Einstreu für Haustiere, zur Klärung von Abwasser, in der Schweißindustrie, in der Chemie- und Nahrungsmittelindustrie, zum Abdichten von Brunnen, Dämmen, Müllhalden usw.

verwendet wird. In Jahr 2009 wurde eine neue, exklusive Fundlagerstätte von Bentonit lokalisiert – „Božičany – Osmosa – Süd".
Der Vollständigkeit halber müssen auch die Steinbrüche Mírová und Jimlíkov genannt werden (beide befinden sich rechts neben der Straße, die von Chodov nach Božičany führt). In einigen Steinbrüchen wurde der Abbau bereits beendet und es erfolgt die landwirtschaftliche und waldwirtschaftliche Rekultivierung. Allgemein kann man feststellen, dass der Kohleabbau im gesamten Sokolover Becken in den nächsten Jahrzehnten stillgelegt wird. Der Abbau von Kaolin wird jedoch nicht nur Jahrzehnte, sondern ganze Jahrhunderte fortgesetzt werden können, solange das Interesse an Produkten aus Porzellan oder Keramik sowie an gebleichtem Papier besteht. An dieser Tatsache hat das Kaolin, das von den „weißen Bergarbeitern" in der Umgebung von Chodov abgebaut wird, einen bedeutenden Anteil.

Důl Antonín Paduánský (kresba patrně z roku 1873)

Bergwerk Antonín Paduánský (Zeichnung stammt wahrscheinlich aus 1873)

KOHLEREICHTUM

Im östlichen Teil des Sokolover Braunkohlebeckens befindet sich im Raum Chodov-Mírová eine Lagerstätte der hiesigen, geologisch ältesten Braunkohlebank „Josef", mit einer Mächtigkeit von 5 m. Das Flöz befindet sich in einer Tiefe von 20 – 30 m, in nördlicher Richtung bei der Gemeinde Božičany noch etwas tiefer, und am südlichen Stadtrand von Chodov befindet sich das Flöz in einer Tiefe von 70 m. Heutzutage bauen die Chodauer Erz in den gigantischen Steinbrüchen „Jiří" und „Družba" ab (im letztgenannten wird der Abbau Ende des Jahres 2011 beendet). Hier wird ein mächtiger, jedoch weniger kohlehaltiger Stollen „Antonín" abgebaut. Der Rohstoff wird zur Strom- und Heizwärmeproduktion verwendet.
Die reichen Erzvorkommen des Sokolover Beckens haben die Menschen bereits zu Beginn der Industrialisierung Mitte des 18. Jh. entdeckt.
Die erste Kohle fanden die hiesigen Einwohner bereits 1788 oder 1789 an einem Ort namens „Haarholz" bei einer Ziegelei und neben dem Feld

UHELNÉ BOHATSTVÍ

Ve východní části sokolovské hnědouhelné pánve se v prostoru Chodov-Mírová nachází ložisko zdejší geologicky nejstarší hnědouhelné sloje Josef, mocné kolem 5 metrů. Sloj je uložena vesměs v hloubce 20-30 metrů, severně směrem k Božičanům o něco hlouběji, na jižním okraji Chodova upadá sloj do 70 metrů. Dnes Chodováci jezdí těžit uhlí do gigantických povrchových lomů Jiří a Družba (ve druhém lomu těžba skončí ke konci roku 2011). Tam se těží mohutná, ale slaběji prouhelnělá sloj Antonín pro výrobu elektrické a tepelné energie.

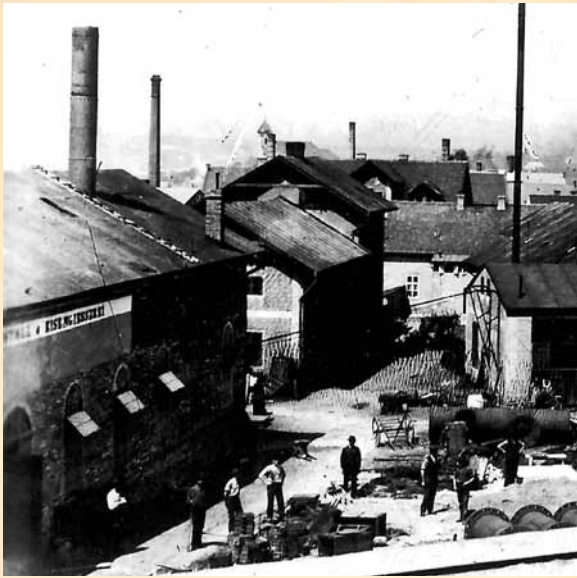
Uhelné bohatství sokolovské pánve začali lidé soustavně využívat v době počátků industrializace od druhé poloviny 18. století.

První uhlí nalezli chodovští v letech 1788 nebo 1789 v místě zvaném Haarholz u cihelny a vedle pole Antonína Krause, rolníka z čp. 59. Tato místa prvních nálezů se nepodařilo lokalizovat, můžeme se však domnívat, že se nacházela na úpatí Smolnického kopce, tam, kde je dnes atletický stadion a za ním garáže (staré dolování zde vyznačil J. Schardinger, ve své mapě z roku 1889). Nadloží tam dosahuje jen něco přes 4 metry. Založený důl pojmenovali horníci, zřejmě podle patrona farního kostela, jménem Vavřinec. Uzavřen byl v roce 1872.

První dolové míry Jakub malý a Jakub velký byly propůjčeny v letech 1798 a 1811, severně od Železného dvora, na rozhraní katastrů Horního Chodova a Staré Chodovské.

První horník je v chodovské matrice křtů uveden roku 1799 - Antonín Solles, horník a důlní, který jistě vedl provoz dolu. Antonín Solles je prvním obyvatelem Chodova, jemuž bylo v dochovaném písemném záznamu zapsáno hornické povolání. Na jeho paměť byl jeho jménem pojmenován také hornický spolek, založený v Chodově v roce 2011.

Lze se domnívat, že rozvoj uhelné těžby podnítili majitelé chodovské porcelánky, František Miessl a Josef Karel Starck. Roku 1833 propůjčil jáchymovský horní soud J. K. Starckovi dolovou míru Jakub v Dolním Chodově, podle patentu z roku 1819, vyměřenou severním směrem od kostela. K těmto významným těžařům přistupovali postupně další

Gaschovy strojírny byly na konci 19. století významným dodavatelem důlního zařízení

Gasch Maschinenbauwerke waren Ende des 19. Jh. ein beudetender Lieferant von Bergbaumaschinen

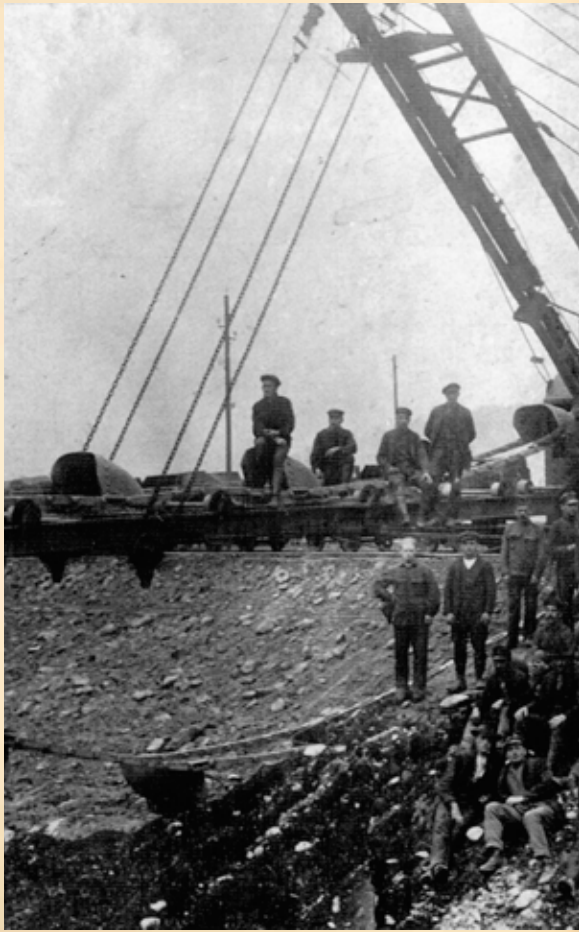
Důl Hedwig II.

Bergwerk Hedwig II.

von Antonín Kraus, einem Bauer, der im Haus Nr. 59 lebte. Diese Stelle, an der die ersten Funde getätigt wurden, konnten leider nicht mehr lokalisiert werden, wir können jedoch annehmen, dass sie sich am Fuße des Hügels Smolnický kopec befand, dort, wo heute das Leichtathletik-Stadion und die dahinter stehenden Garagen sind (der Abbau wurde hier von J. Schardinger in seiner Karte aus dem Jahr 1889 eingezeichnet). Das Hangende hat dort eine Tiefe von nur knapp 4 m. Den Stollen haben die Bergbauleute höchstwahrscheinlich nach dem Schutzheiligen der hiesigen Kirche Vavřinec (Hl. Laurentius) benannt. Geschlossen wurde er im Jahr 1872. Die ersten Grubenmaße „Jakub malý" (Kleiner Jakob) und „Jakub velký" (Großer Jakob) wurden in den Jahren 1798 und 1811 verliehen, und zwar nördlich von Železný dvůr, an der Grenze der Katastergebiete Horní Chodov und Stará Chodovská.
Als erster Bergbauarbeiter wurde in der Chodauer Geburtsmatrik im Jahr 1799 Antonín Solles angeführt. Er war Bergbauarbeiter und Steiger, der sicherlich auch den Betrieb des Stollens leitete. Antonín Solles war der erste Einwohner Chodovs, der in einer schriftlichen Erwähnung als Bergarbeiter angeführt wird. Nach ihm wurde auch der Bergarbeiter-Verein benannt, der in Chodov im Jahr 2011 gegründet wurde.
Man kann annehmen, dass den Aufschwung des Erzabbaus die Inhaber der Chodauer Porzellanfabrik, František Miessl und Josef Karel Starck, vorantrieben. 1833 verlieh das Oberste Gericht in Jáchimov auf Grundlage eines Patents aus dem Jahr 1819 J. K. Starck das Grubenmaß „Jakub" in Dolní Chodov, das in nördliche Richtung von der Kirche aus vermessen wurde. Zu diesem bedeutenden Abbaubetrieb kamen weitere hinzu und zu Beginn der 40er Jahre des 19. Jh. gab es in Chodov angeblich 7 Kohlebergwerke.
Der Freiherr Kleist förderte in den Bergwerken „Anna", „Jindřich" (1848) – links neben dem Weg nach Chranišov, und „Karel" (Caroli) – er baute Kohle entlang der Straße nach Božičany in mehreren Steinbrüchen mit Haspeln ab. 1858 belief sich die geförderte Menge

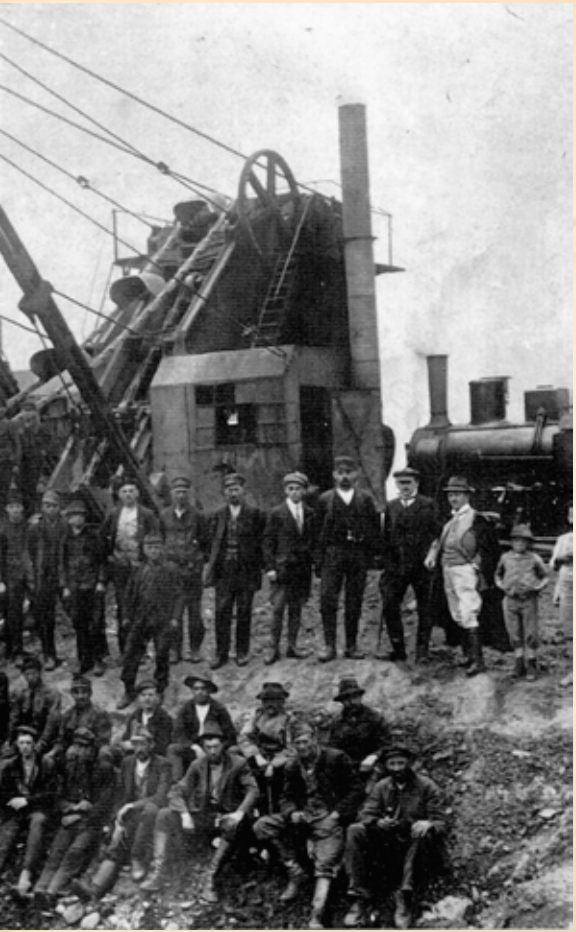
a počátkem čtyřicátých let 19. století prý existovalo v Chodově celkem sedm uhelných dolů.
Svobodný pán Kleist těžil v dolech Anna, Jindřich (1848) – vlevo u cesty do Chranišova, Karel (Caroli) - rubal uhlí podél silnice do Božičan, ve více vrátkových jámách. Roku 1858 vytěžil 1.878 tun, do roku 1860 těžba stoupla na 3.841 tun, do poloviny 60. let se takřka zdvojnásobila a roku 1870 dosáhla 8.485 tun uhlí.

Koncem 40. let a v 50. letech 19. století pokračovali v uhelné těžbě i noví majitelé místní porcelánky, Porgesové z Portheimu. Předním dolem se stal důl Jan Šebestián Rudolfa Porgese, pracující východně od města, vpravo při cestě do Karlových Varů. Dobýval několik tisíc tun uhlí ročně.
Podnět k dalšímu rozmachu dolování uhlí v Chodově, koncem 19. století, dalo vybudování železnice Buštěhradské dráhy Chomutov - Cheb, slavnostně otevřené dne 19.9.1870. Železnice, vedoucí na jižním okraji Chodova, umožnila těžařům dodávat uhlí i na vzdálenější trhy a doly se na ni brzy napojily svými vlečkami. V roce 1881 byla otevřena 14 km dlouhá lokální dráha Chodov - Nejdek, jež spojila nejdecké železárny se světem. Do Chodova vtrhly dravé báňské společnosti, neboť doly musely vzhledem k soudobému technickému rozvoji dosti investovat. Těžaři zavedli dobývání uhelné sloje na celou mocnost pilířováním na zával. Havíři v porubech zhruba po 30-60 m2 plochy dle pevnosti uhlí uplatňovali vesměs stále ruční práci. Za svou namáhavou práci v obvyklé dvanáctihodinové směně dostávali 50-70 kr., doly zaměstnávaly, hlavně na povrchu, i ženy a děti. Vzhledem k velké poptávce po dělnictvu v době hospodářské konjunktury a stavby železnice, zhruba do roku 1873 do doby vypuknutí hospodářské krize, museli těžaři zvyšovat mzdy, aby udrželi kvalifikované horníky. Havíř obdržel až 2 zl. 20 kr. a vozač až 2 zl. za směnu.

Parní korečkové rypadlo. Lom Gustav I. před sto lety

Schaufelradbagger mit Dampfantrieb. Steinbruch Gustav I. vor einhundert Jahren

auf 1.878 t, bis 1860 erhöhte sich die Fördermenge auf 3.841 t, bis Mitte der 60er Jahre konnte sie verdoppelt werden und 1870 erreichte sie 8.485 t Kohle.

Ende der 40er Jahre und in den 50er Jahren des 19. Jh. setzten auch die neuen Besitzer der hiesigen Porzellanfabrik, die Porges aus Portheim, die Kohleförderung fort. Zum wichtigsten Bergwerk wurde „Jan Šebestián" von Rudolf Porges, das sich östlich der Stadt, neben der Straße nach Karlsbad befand und jährlich einige Tausend Tonnen Kohle freigab. Einen weiteren Anreiz für den Aufschwung der Kohleförderung in Chodov stellte die Erbauung der Eisenbahnstrecke Buštěhradská dráha von Chomutov nach Cheb Ende des 19. Jh. dar, die am 19.09.1870 feierlich eröffnet wurde. Die Eisenbahnstrecke, die auf der Südseite der Stadt Chodov verlief, ermöglichte den Bergbauunternehmen die geförderte Kohle auch auf entferntere Märkte zu liefen, und so wurden kurz danach die Bergwerke an die bestehenden Gleise mit eigenen Waggons angeschlossen. 1881 wurde die 14 km lange regionale Eisenbahnstrecke von Chodov nach Nejdek eröffnet, die die Stahlwerke in Nejdek mit der Welt verbanden. Nach Chodov kamen profitgierige Bergbaugesellschaften, da in die Bergbauwerke im Zuge der fortschreitenden technischen Entwicklung viel Geld investiert werden musste. Die Bergbaugesellschaften förderten die Kohleflöze in der gesamten Mächtigkeit mithilfe von Pfeilerbruchbau. Die Bergbauleute arbeiteten in Abbaubereichen von ca. 30 – 60 m2 Fläche je nach Beschaffenheit der Kohle in den meisten Fällen immer noch in Handarbeit. Für ihre schwere Arbeit in meist 12-Stunden-Schichten bekamen sie 50 – 70 Kronen. Im Tagebau waren auch viele Frauen und Kinder beschäftigt. Aufgrund der enormen Nachfrage nach Arbeitern zur Zeit der wirtschaftlichen Konjunktur und während es Ausbaus des Eisenbahnnetzes, also ungefähr bis 1873 bis zum Ausbruch der Weltwirtschaftskrise, mussten die Bergbaugesellschaften die Löhne

V následující době do roku 1890 hornické mzdy poklesly, u větších dolů si pak havíř vydělal až 1 zl. 55 kr., vozač 1 zl. 42 kr., dělník na povrchu až 1 zl. 15 kr. a ženy pouhých 60-70 kr. za směnu.
Ve druhé polovině 19. století vytvořili chodovští horníci zvláštní skupinu mezi obyvateli města, každý rok okázale slavili svátek svého patrona sv. Prokopa dne 4. července. Oděni do uniforem odešli v průvodu s hudbou do sídla báňské správy Lokte, po bohoslužbě následovala zábava.
Historie dolování uhlí v Chodově by nebyla úplná, kdybychom pominuli doly, které se sice již většinou nenacházely přímo na tehdejším katastru obce, ale ležely v jeho těsné blízkosti a svojí těžbou do něj (hlavně pod zemí) zasahovaly a k historii chodovského hornictví zajisté také patří.
Dne 19. března 1886 zarazil Hermann Paul poblíž nádraží v Chodově v dolových mírách Josefi nový důl Josef. Těžená sloj, 4 - 6 m mocná, byla uložena 40 - 80 m hluboko. Podloží tvořily starosedelské pískovce. Důl byl otevřen po vyčerpání zásob a uzavření dolů Barbara a Josef v Horách. V roce 1894 získala tento důlní provoz firma „Dolové a průmyslové závody“, dříve „Johann David Starck“ a důl dostal nové jméno - Richard. Společnost měla k dispozici, kromě dolové míry Josefi, v okolí těžní jámy též dolové míry Laurenz, situované západně od dolu Richard a dále Anton de Padua, Johann, Heiligekreuz a Barbara, situované od dolu jihovýchodně.

Nový majitel začal okamžitě důl modernizovat. Byla postavena nová kovová těžní věž, třídírna, kotelna a šachetní budovy. V roce 1901 byl dostavěn moderní těžní mechanismus o výkonu 60 HP. Čerpání důlních vod zajišťoval vodotěžný stroj o výkonu 100 HP se dvěma pumpami, čerpajícími 2,5 m3 vody za minutu do výše 80 m a se třemi pumpami v rezervě Větrání dolu bylo přirozené. Těžené uhlí se třídilo na roštech na pět druhů a do železničních vagonů na chodovském nádraží bylo dopravováno 200 m dlouhou úzkokolejnou lanovkou (důlní vozíky a lanový vrátek).

Oslava svátku sv. Prokopa
Prokopifest

erhöhen, um die qualifizierten Bergleute nicht zu verlieren. Ein Schachthauer verdiente bis zu 2 Gulden und 20 Kronen und ein Wagenschieber bis zu 2 Gulden pro Schicht. Im nachfolgenden Zeitraum bis 1890 sanken die Gehälter der Bergbauleute, in den meisten Bergwerken verdiente ein Schachthauer bis zu 1 Gulden und 55 Kronen, ein Wagenschieber 1 Gulden und 42 Kronen, ein Tagebau-Arbeiter bis zu 1 Gulden und 15 Kronen und Frauen lediglich 60 – 70 Kronen pro Schicht.
In der zweiten Hälfte des 19. Jh. stellten die Bergbauleute unter den Einwohnern Chodovs eine eigenständige Bevölkerungsgruppe dar. Jedes Jahr feierten sie am 4. Juli das Fest ihres Schutzpatrons, des Hl. Prokop. In Uniformen gekleidet bildeten sie einen Festzug mit Musik und marschierten zum Hauptsitz der Bergbau-Verwaltung in Loket, wo nach der Messe ein Volksfest stattfand.
Die Geschichte des Kohleabbaus in Chodov wäre nicht komplett, wenn wir nicht die Bergwerke erwähnen würden, die sich zwar nicht mehr unmittelbar auf dem damaligen Katastergebiet der Gemeinde, aber in dessen nächster Nähe befanden und im Rahmen der Förderung auf dieses Gebiet übergriffen. Auch diese Bergwerke sind mit der Geschichte des Chodauer Bergbaus untrennbar verbunden.
Am 19. März 1886 legte Hermann Paul in der Nähe des Chodauer Bahnhofs im Grubenmaß Josefi das neue Bergwerk „Josef" an. Das geförderte Flöz, 4 - 6 m mächtig und war 40 - 80 m tief. Das Liegende bestand aus Alt-Sedlcer Sandstein. Das Bergwerk wurde im Zuge des Schließens der Bergwerke „Barbara" und „Josef" in der Gemeinde Hory angelegt. 1894 erwarb dieses Bergwerk die Gesellschaft „Dolové a průmyslové závody", ehemals „Johann David Starck", und benannte es in „Richard" um. Der Gesellschaft standen in der Nähe der Förderschaft, außer dem Grubenmaß Josefi, auch das Grubenmaß „Laurenz", das sich westlich vom Bergwerk „Richard" befand, sowie die Grubenmaße „Anton de Padua", „Johann", „Heiligenkreuz" und „Barbara", die sich südöstlich vom Bergwerk befanden, zur Verfügung.
Der neue Betreiber begann sofort mit

Důl měl i malou elektrárnu pro vlastní spotřebu. Když uvážíme, že vytěžené uhlí dopravovaly pod zemí 1400 m dlouhou dráhou pod těžní jámu už v roce 1900 elektrické důlní lokomotivy, je vidět, že se jednalo o skutečně moderní důl. Vždyť důlní lokomotivní dopravu měly v celém falknovském (sokolovském) revíru v té době pouze tři doly - důl Felicián v Lískové, důl Marie Pomocná – Matyáš ve Svatavě a důl Richard v Chodově.
Že se tato investice vyplatila, dokumentuje výše těžeb. Od roku 1900 do roku 1913 se těžilo více než 100 000 tun uhlí ročně. Tyto výkony byly realizovány s průměrným počtem 300 dělníků a 8 dozorců. Jednalo se o největší a nejhlubší důl v této oblasti. V roce 1914 však došlo k vyuhlení nejvhodnějších a nejbližších částí dolového pole a roční těžba plynule klesala až na 20 000 tun v roce 1924. Z důvodu vyuhlení zásob v dolovém poli byl důl 31. července roku 1926 uzavřen a část budov byla demolována. Část budov, naproti nádraží v Chodově, stojí dodnes (pamětní deska je zde umístěna na budově, která je sídlem chodovské organizace Českého svazu chovatelů).

Těžní jáma obdélníkového průřezu s rozměrem 4,5 x 2 metry, hluboká přes 80 metrů byla pouze překryta trámy a přehrnuta zeminou. Tento způsob likvidace je značně nebezpečný. V roce 1982 zetlely trámy do té míry, že se na zahradě rodinného domku; postaveného v místech bývalého dolu, propadla část záhonu s jahodami a odpočinkový koutek včetně stolečků a židliček do hloubky. Teprve poté byla celá těžní jáma definitivně vyplněna zeminou.

DOLY NA ZÁPADNÍM A SEVERNÍM OKRAJI MĚSTA

V roce 1918 zakoupila Duchcovsko-podmokelská dráha a. s. důlní a pozemkový majetek západně od Chodova a založila tam důl František, určený k vyrubání pánvičky s 3-4 metrovou slojí pod 18 metrovým nadložím. Těžní jáma nového dolu byla 25 m hluboká, na povrchu vznikly strojovna s elektrickým vrátkem, správní budova, dřevěná třídírna s dílnou. Důl byl v provozu od května 1920, roku 1921 vytěžil 32.130 tun uhlí, ale naděje podnikatelů nesplnil. Jeho drobné uhlí nenalezlo širší odbyt,

Důl Richard okolo roku 1925
Bergwerk Richard um 1925

Pamětní deska na dochované budově v Nádražní ulici (kladívka s obrácenými želízky symbolizují ukončení těžby)

Gedenktafel am erhaltenen Gebäude in der Nádražní Straße (nach unten zeigende Hämmer symbolisieren die Beendigung des Bergbaus)

der Modernisierung des Bergwerks. Es wurden ein neuer Förderturm aus Eisen, eine Sortiererei, ein Kesselraum und Fördergebäude errichtet. 1901 wurde ein moderner Fördermechanismus mit einer Leistung von 60 PS in Betrieb genommen. Das Auspumpen des Wassers in den Stollen erfolgte durch eine Wasserförderungsmaschine mit einer Leistung von 100 PS und zwei Pumpen, die 2,5 m3 Wasser pro Minute in eine Höhe von 80 m pumpten und über drei weitere Reservepumpen verfügten. Die Entlüftung der Grube erfolgte natürlich. Die geförderte Kohle wurde auf Gittern in fünf verschiedene Typen aussortiert und auf einer Schmalspurbahn (Grubenwagen und Haspel) in die Eisenbahnwaggons auf dem Chodauer Bahnhof befördert. Das Bergwerk verfügte auch über ein kleines Elektrizitätswerk für den eigenen Gebrauch. Wenn man bedenkt, dass bereits im Jahr 1900 die geförderte Kohle im Untergrund auf einer 1400 m langen Strecke unter der Grube durch elektrisch betriebene Förderlokomotiven transportiert wurde, wird klar, dass es sich um ein hochmodernes Bergbauwerk handelte. Mit Förderlokomotiven für den Kohletransport waren zur damaligen Zeit im gesamten Falkenauer (Sokolover) Abbaugebiet nur drei Bergwerke ausgestattet – das Bergwerk „Felicián" in der Gemeinde Lísková, das Bergwerk „Marie Pomocná - Matyáš" in der Gemeinde Svatava und das Bergwerk „Richard" in Chodov. Dass sich diese Investition bezahlt gemacht hat, belegen die geförderten Mengen. Zwischen 1900 und 1913 wurden mehr als 100 000 Tonnen Kohle pro Jahr gefördert. Diese Mengen wurden mit einer durchschnittlichen Anzahl von 300 Arbeitern und 8 Aufsehern geschafft.

Es handelte sich um das größte und tiefste Bergwerk in dieser Gegend. 1914 wurden die besten und nächstgelegenen Vorkommen leergefördert und die jährlich geförderte Menge sank bis auf 20.000 Tonnen im Jahr 1924. Aufgrund der Tatsache, dass die Grube leergefördert wurde, wurde das Bergwerk am 31. Juli 1926 geschlossen und ein Teil der Gebäude

hodilo se jen jako palivo do sousední cihelny stejného majitele. Proto byl důl dne v září 1922 dočasně uzavřen, pak obnovil provoz a těžil několik tisíc tun ročně do června 1930, kdy byl definitivně uzavřen a větrná jáma 27 m hluboká byla zasypána.

Při východní hranici Chodova mezi silnicí do Božičan a lokální dráhou do Nejdku těžil od druhé poloviny 19. století ještě důl Norbert v Mírové v řadě jam až do roku 1939.

Uhelná sloj byla uložena u Chodova poměrně mělce, v době krizí a nezaměstnanosti začali horníci na příhodných místech ilegálně dobývat uhlí a jeho prodejem získávali skromnou obživu, tuto činnost úřady označily jako tzv. divoké dolování. V Chodově se rozšířilo především v opuštěných dolových mírách Vavřinec I a II, v tzv. Krausově lese, za posledními domy Lesní ulice vlevo. Za velké hospodářské krize v prosinci 1932 tam komisaři napočítali 19 zastavených jam a 19 šachtiček v provozu, ve kterých horečně pracovalo až 50 lidí. Majitel (Dolové a průmyslové závody) sice nepovolenou těžbu oznámil četnictvu, ale ti společně s báňským úřadem, vzhledem k nemožnosti zajištění stálého hlídání, rubání mlčky trpěli. Do starých propadlin porcelánka navážela odpad. Dolování nerostných surovin mělo velký vliv na krajinu v okolí města. Řadu ploch nebylo možné zemědělsky obdělávat, byly v nich propadliny zarůstající plevelem, v blízkosti bývalých šachet se vršily dávné odvaly. Počátkem 20. let minulého století se ve farním kostele objevily u presbytáře dvě velké trhliny, ve střední části lodi opadávala omítka z klenby atd. Odborníci při opakovaných šetřeních zjistili, že kostel míval problémy se statikou již dříve a poruchy přisoudili špatnému založení stavby v době vzniku kostela. Po ukončení těžby nerostných surovin se následky starého dolování projevují dodnes. V červnu 1947 musely být zasypány dvě propadliny u bývalého dolu Richard, v roce 1951 se při zemědělských pracích na pozemku u chodovského statku pod Smolnickým kopcem propadl traktor v místech, kde se dříve dobýval kaolín. V roce 1959 musel být proveden báňsko-historický průzkum před stavbou nové továrny závodu Buzuluk (Chodos). Počátkem 60. let byly provedeny nákladné rekultivace těžbou

Těžní věž dolu Marie Majerová v Královském Poříčí, který ukončil provoz v roce 1991, jako poslední hlubina v revíru

Förderturm im Bergwerk Marie Majerová in Královské Poříčí, der seinen Betrieb 1991 als letzter im Förderrevier beendete

Dobývání uhlí v porubu dolu Marie Majerová

Kohleförderung im Untertagebau im Bergwerk Marie

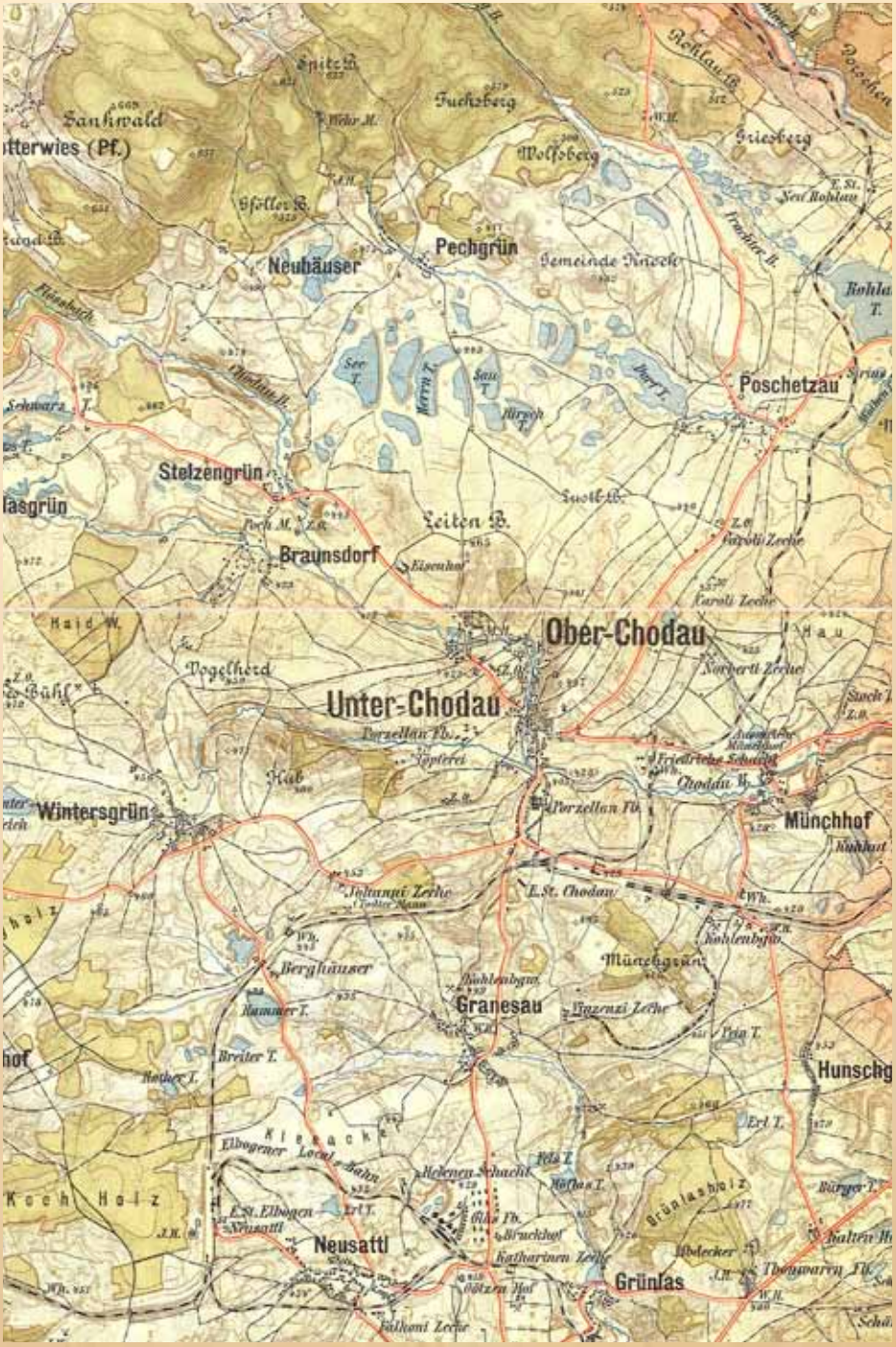

abgerissen. Einige der Gebäude stehen bis heute, sie befinden sich gegenüber dem Chodauer Bahnhof. (Auf dem Gebäude, in dem die Regionalstelle des Böhmischen Züchterverbandes ihren Sitz hat, ist eine Gedenktafel angebracht).
Die Grube mit rechteckigem Querschnitt, mit Abmessungen von 4,5 x 2 m und einer Tiefe von mehr als 80 m wurde nur mit Holzbrettern abgedeckt und mit Erde zugeschüttet. Diese Art der Liquidation ist ziemlich gefährlich. 1982 waren die Holzbretter bereits so vermodert, dass im Garten eines Einfamilienhauses, das über dem ehemaligem Bergwerk gebaut wurde, Teile der Beete und die Terrasse mit Gartenmöbeln eingebrochen sind. Erst nach diesem Zwischenfall wurde die Grube vollständig mit Erde aufgefüllt.

BERGWERKE AM WESTLICHEN UND NÖRDLICHEN STADTRAND

Im Jahr 1918 kaufte die Gesellschaft „Duchcovsko-podmokelská dráha a. s." Fördergebiete und Grundstücke westlich der Stadt Chodov und legte dort das Bergwerk „František" zur Förderung eines 3 – 4 m mächtigen Flözes, das unter einem 18 m mächtigem Hangende lag, an. Die Fördergrube war 25 m tief und auf der Oberfläche wurden ein Maschinenraum mit elektrischer Haspel, ein Betriebsgebäude, eine hölzerne Sortiererei und eine Werkstatt errichtet. Das Bergwerk wurde von Mai 1920 bis 1921 betrieben und es wurden 32.130 Tonnen Kohle abgebaut. Die Erwartungen der Betreiber wurden jedoch nicht erfüllt, da die feinkörnigere Kohle kaum Abnehmer fand, sie eignete sich lediglich als Brennstoff für die benachbarte Ziegelei, die dem gleichen Eigentümer gehörte. Aus diesem Grund wurde das Bergwerk im September 1922 vorzeitig geschlossen. Später wurden hier bis Juni 1930 erneut mehrere Tausend Tonnen Kohle pro Jahr gefördert. Im Juni 1930 wurde das Bergwerk dann geschlossen und die 27 m tiefe Grube zugeschüttet.
In der Nähe der westlichen Grenze des Chodauer Gebietes, zwischen der Straße nach Božičany und der regionalen Eisenbahnstrecke nach Nejdek, wurde bis zur zweiten Hälfte des 19. Jh. noch im Bergwerk „Norbert"

Pechgrün
Neuhäuser
Poschetzau
Stelzengrün
Braunsdorf
Ober-Chodau
Unter-Chodau
Wintersgrün
Münchhof
Granesau
Neusattl
Grünlas
Hunschg

Městský park na pohlednici z roku 1909
Stadtpark auf einere Ansichtstkarte aus dem Jahr 1909

Chodov v roce 1940
Chodov im Jahre 1940

Mapa okolí Chodova z roku 1893
Karte der Umgebung von Chodov aus dem Jahr 1893

in Mírová gefördert, bis 1939 sogar in mehreren Stollen.
Das Flöz befand sich im Chodauer Gebiet nicht weit unter der Erdoberfläche, sodass in Zeiten der Wirtschaftskrise oder im Falle von steigenden Arbeitslosenzahlen die Bergleute begann, an den geeigneten Stellen selbst illegal Kohle zu fördern. Der Verkauf dieser „wild geförderten Kohle", wie sie von den Behörden bezeichnet wurde, sicherte ihnen ein bescheidenes Einkommen. In Chodov wurde Kohle illegal vor allem in den verlassenen Gruben „Vavřinec I und II", im sog. Krausův les, und links hinter den letzten Häusern in der Lesní Straße abgebaut.
Während der Weltwirtschaftskrise im Dezember 1932 haben dort Kontrolleure 19 Fördergruben und 19 kleinere Schächte gezählt, in denen bis zu 50 Menschen arbeiteten. Der Besitzer (die Gesellschaft „Dolové a průmyslové závody") hat zwar den illegalen Abbau der Polizei gemeldet, diese hat jedoch den Schwarzabbau zusammen mit der Bergbau-Behörde aufgrund der Unmöglichkeit, die Stellen durchgehend zu überwachen, toleriert. Später dienten diese Gruben und Stollen als Abfallgruben für die Porzellanfabrik.
Das Fördern von Kohle und weiteren Rohstoffen hatte einen enormen Einfluss auf die Landschaft in der Umgebung der Stadt. Viele Flächen konnten nicht landwirtschaftlich genutzt werden, sie waren von Durchbrüchen übersät und lagen brach. In der Nähe von ehemaligen Gruben häufte sich das geförderte Erdmaterial. Zu Beginn des 20. Jh. waren an der Pfarrkirche neben dem Altar zwei große Risse zu sehen, im mittleren Teil des Gebäudes fiel der Putz herunter, usw. Fachleute haben im Rahmen von wiederholten Untersuchungen festgestellt, dass die Kirche schon früher Probleme mit der Statik hatte und so machten sie für den schlechten Zustand des Gebäudes die Erbauer verantwortlich. Auch nach Ende der Bergbautätigkeit sind die Folgen bis heute sichtbar. Im Juni 1947 mussten zwei eingebrochene Stellen beim ehemaligen Bergwerk „Richard" zugeschüttet werden und 1951 stürzte ein Traktor bei Feldarbeiten in der Nähe

dotčených pozemků, hlavně na východním a severním okraji města, které je možné nyní zemědělsky a rekreačně využívat.
V dnešní době vypovídá o starém dolování v terénu především zbytek budov dolu Richard naproti nádraží, ústí odvodňovací chodby dolu Jindřich I do Chodovského potoka u můstku před stadiónem ŠAKu a poddolovaný terén jižně od Lesní ulice, bývalý důl Vavřinec.
Pokud Vás nahlédnutí do chodovského dolování zaujalo, můžete více informací najít také na stránkách Hornického spolku Solles Chodov: http://solles.webnode.cz/.

Odborné zdroje:
Ing. Jaroslav Jiskra - Důl Richard v Chodově
Petr Beran – O dobývání nerostných surovin v Chodově
RNDr. Petr Rojík – Nahlédnutí do chodovského dolování
Ing. Ivo Lukeš – podklady z archivu Sedlecký kaolín a.s.

Dnešní Chodov. Pohled na historickou část města
Chodov heute. Blick auf den historischen Teil der Stadt

Chodov - v pozadí zpracovatelský závod ve Vřesové
Chodov – im Hintergrund ein Verarbeitungswerk in Vřesová

eines Bauernhof an der Stelle in den Untergrund, wo früher Kaolin gefördert wurde. Im Jahr 1959 musste vor dem Bau der Fabrik Buzuluk (Chodos) eine Fachuntersuchung durchgeführt werden. Zu Beginn der 60er Jahre wurde eine kostspielige Rekultivierung von Grundstücken vorgenommen, wo früher Kohle gefördert wurde, und zwar vor allem am westlichen und nördlichen Stadtrand. Die rekultivierten Flächen können heute für die Landwirtschaft und zur Erholung genutzt werden.
Spuren vergangener Bergbautätigkeit findet man heutzutage hauptsächlich z. B. in Form von Resten der Betriebsgebäude des Bergwerks „Richard" gegenüber dem Bahnhof, weiter am sichtbaren Ende des Entwässerungsstollens des Bergwerks „Jindřich I" am Chodauer Bach bei der Brücke vor dem Sportstadion des ŠAK oder im Gebiet südlich der Lesní Straße, unter dem sich das ehemalige Bergwerk „Vavřinec" befindet.
Falls Sie der Einblick in die Geschichte der Bergbautätigkeit in der Region Chodov neugierig gemacht hat, finden Sie weitere Informationen auch auf der Homepage des Bergbauvereins „Solles Chodov": http://solles.webnode.cz/.

Fachliteratur:

Dipl.-Ing. Jaroslav Jiskra - Bergwerk Richard in Chodov
Petr Beran – Bergbautätigkeit in Chodov
Dr. rer. nat. Petr Rojík – Einblick in die Bergbautätigkeit der Region Chodov
Dipl.-Ing. Ivo Lukeš – Schätze aus dem Archiv der Gesellschaft Sedlecký kaolín a.s.

UNEX

CHODOV&OELSNITZ/ERZGEB.
PARTNERSTVÍ/PARTNERSCHAFT

Förderverein
BERGBAUMUSEUM
Oelsnitz/Erzgeb. e.V.

SOLLES
HORNICKÝ SPOLEK CHODOV

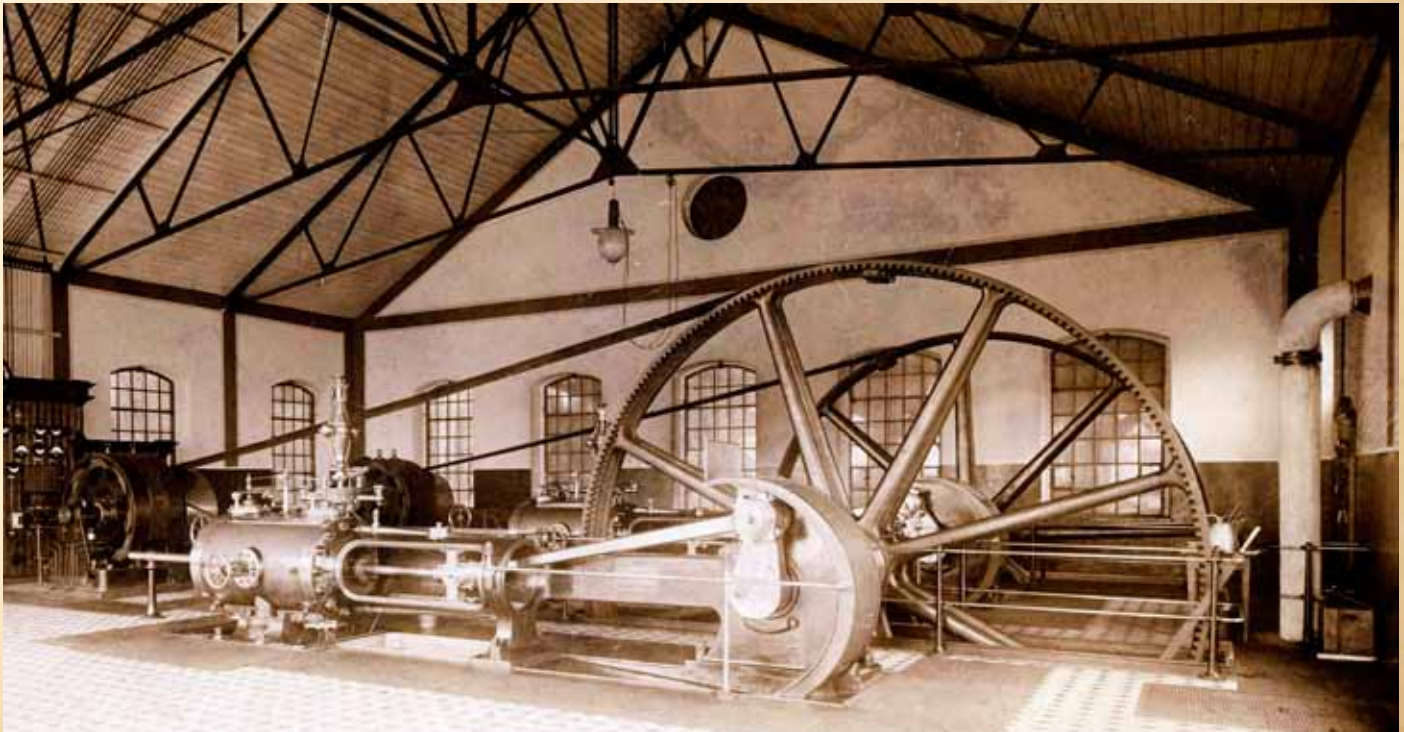
Herausgeber Stadt Chodov 2011 / Vydalo Město Chodov 2011
Textautoren / Autoři textů: Wolfgang Grimmer, Mgr. Ivana Sarkányová
Bild / Fotografie: THC Hora, Mgr. Ivana Sarkányová, Archiv SU, a.s. und Archive der Städte Chodov und Oelsnitz/Erzgebirge
Zusammenarbeit / Spolupráce: Patrik Pizinger, Hornický spolek Solles Chodov, Förderverein Bergbaumuseum Oelsnitz/Erzgebirge

DIE DEUTSCHLAND-SCHÄCHTE

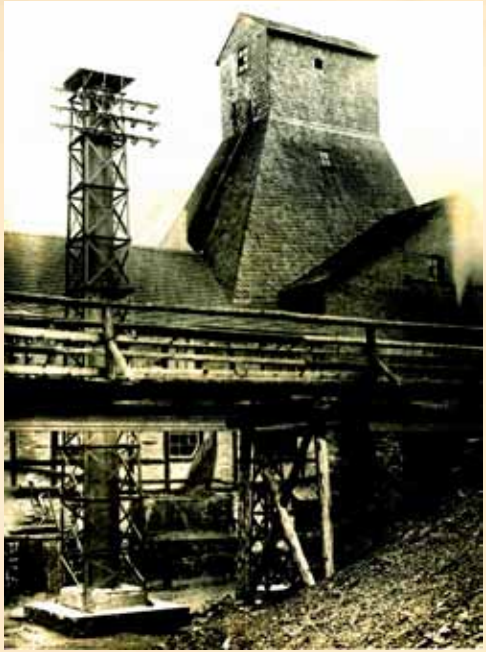
In der sogenannten Gründerzeit nach 1871 sind auch Bergwerksunternehmen im Lugau-Oelsnitzer Revier entstanden, die von Erfolg und langer Betriebsdauer gekenn-zeichnet waren. Dazu gehörte unter anderem die „Gewerkschaft Deutschland“ (Gewerkschaft - ältere Rechtsform einer Bergbaugesellschaft).

ŠACHTY „DEUTSCHLAND“

V období po roce 1871 vznikly i důlní závody v revíru Lugau-Oelsnitz, které se proslavily nejen dlouhou dobou trvání, ale také mnoha úspěchy. Mezi tento typ závodů patřila mimo jiné firma „Gewerkschaft Deutschland“ (Těžařství Německo) (Gewerkschaft – starší právní forma důlní společnosti).

Am 8. Juni 1871 erfolgte die Konstituierung der „Aktiengesellschaft Steinkohlenbauverein Deutschland“ mit einem Aktienkapital von 550.000 Taler zum Abbau der erworbenen 112 ha umfassenden Kohlefelder. Am 24. Juli 1871 begann das Abteufen von Deutschland-Schacht I bis zu einer Teufe von 699 Meter, die am 20. Oktober 1874 erreicht wurde. Nachdem man am 20. Juli 1874 das erste Flöz von 70 cm reiner Kohle angetroffen hatte, folgte der Aufschluss weiterer Flöze in kurzen Abständen.
Die Arbeiten am Deutschland-Schacht II wurden am 22. April 1872 begonnen und 1879 bei 751 Meter Teufe beendet. In der Grube stieß man auf sehr große Schwierigkeiten. Bereits ein halbes Jahr nach der Auffahrung entstanden in den Strecken größere Grubenbrände. Außerdem setzte heftiger Gebirgsdruck ein, so dass mitunter ganze Streckenabschnitte schlagartig zusammenbrachen. Man war deshalb in der Anfangszeit überwiegend mit der Aufgewältigung alter Strecken und dem Auffahren neuer Strecken beschäftigt. Hinzu kam verstärktes Auftreten von Methangas, was die Gefahr von Schlagwetterexplosionen in sich barg. Für eine erforderliche stärkere Wetterführung wäre 1885 ein größerer Kompressor nötig gewesen, zu dessen Beschaffung jedoch das nötige Geld fehlte. Es musste deshalb sämtliche Sprengarbeit eingestellt werden. Nach der Aufnahme einer weiteren Anleihe in Höhe von 300.000 Mark konnte am 1. Januar 1887 der neue Kompressor endlich in Betrieb genommen werden. In diesem Jahr waren sieben größere Flözbrände zu bekämpfen, so dass Teile der Grube abgedämmt werden mussten. Das setzte sich auch in den Folgejahren fort. So nahm ein Brand im August 1888 zum Beispiel ein solches Ausmaß an, dass der Schacht I abgedämmt werden musste und die Bekämpfung die finanziellen Verhältnisse des Werkes überforderte. Am 17. April 1889 erfolgten die Liquidation und die Umwandlung des „Steinkohlenbauvereins Deutschland“ in die „Gewerkschaft Deutschland“, ohne dass ein Pfennig Dividende vorher gezahlt werden konnte, eine erste bescheidene Ausbeute wurde 1895 ausgezahlt.

Förderturm und Treibehaus Deutschland-Schacht I mit Übergang der elektrischen Freileitung in den Schacht um 1895

Těžařská věž a výtahová strojovna šachty Deutschland I s přechodem nadzemního elektrického vedení do šachty, okolo roku 1895

Dne 8. června 1871 byla ustavena „Aktiengesellschaft Steinkohlenbauverein Deutschland (akciová společnost Kamenouhelný spolek Německo) s akciovým kapitálem 550 000 tolarů, která měla vytěžit 112 ha uhelných polí.
24. července 1871 započala těžba na šachtě Deutschland I, která se 20. října 1874 dostala až do hloubky 699 metrů. Poté, co se 20. července 1874 narazilo na první sloj o mocnosti 70 cm čistého uhlí, následovalo v malých odstupech odkrytí dalších slojí. Práce na šachtě Deutschland II byly zahájeny 22. dubna 1872 a skončily v roce 1879 v hloubce 751 metrů.
V dole se vyskytly obrovské těžkosti. Již půl roku po začátku ražby vznikaly v chodbách větší důlní požáry. Kromě toho silný důlní tlak způsobil, že se pod jeho vlivem náhle propadaly celé úseky chodeb. Proto bylo nutné se v počátcích zabývat především zdoláváním starých chodeb a ražením nových. K tomu se přidal zesílený výskyt metanu, což v sobě skrývalo nebezpečí výbuchu důlních plynů. Pro potřebné silnější větrání dolu by byl v roce 1885 zapotřebí větší kompresor, na jeho pořízení ale chyběly potřebné peníze. Veškeré trhací práce proto musely být zastaveny. Po přijetí další půjčky ve výši 300 000 marek mohl být 1. ledna 1887 konečně uveden do provozu nový kompresor. V tomto roce bylo nutné bojovat se sedmi většími požáry uhelných slojí, takže části dolu musely být uzavřeny. To pokračovalo i v následujících letech. Tak například požár v srpnu 1888 se rozrostl do takových rozměrů, že musela být uzavřena šachta I a boj s ohněm nadměrně zatížil finanční poměry závodu. 17. dubna 1889 proběhla likvidace a přeměna „Steinkohlenbauverein Deutschland“ na „Gewerkschaft Deutschland“, aniž by mohl být vyplacen jediný fenik dividendy; první skromný výnos byl vyplacen až v roce 1895.

V následujících letech došlo konečně k pozitivnímu vývoji. V šachtě Deutschland II byla v roce 1896 elektrifikována první podzemní zařízení. V tomto roce skočily práce na výstavbě nové úpravny uhlí – „uhelného prádla“ – a nové elektrárny.

In den Folgejahren war eine Aufwärtsentwicklung festzustellen. So wurden im Deutschland-Schacht II 1896 die ersten untertägigen Anlagen elektrifiziert. In diesem Jahr waren die Arbeiten zum Bau einer neuen Aufbereitungsanlage – eine „Kohlenwäsche“ – und eines neuen Kraftwerkes abgeschlossen.

Das aus zwei Zweiphasen-Wechselstrommaschinen von je 250 PS bestehende Kraftwerk war seinerzeit die größte elektrische Anlage im gesamten deutschen Bergbau und wirkte bahnbrechend für die weitere Anwendung elektrischer Energie in diesem Industriezweig. Um 1900 ging man schließlich dazu über, mit der Einführung neuer Abbaumethoden die Brandgefahr im Grubenbereich zu verringern.
Das Jahr 1906 war für die „Gewerkschaft Deutschland“ von besonderer Bedeutung. Die eingeleiteten Verhandlungen zur Übernahme des Steinkohlenwerkes „Vereinsglück“ in Oelsnitz führten trotz anfänglicher Schwierigkeiten zu dem erhofften Erfolg. Nachdem die außerordentliche Generalversammlung

Der Förderturm Deutschland-Schacht II...
Těžní věž šachty Deutschland II...

und die darin befindliche Turmfördermaschine
a její věžový výtahový stroj

Elektrárna se skládala ze dvou dvoufázových střídavých strojů, každý o 250 HP, a byla ve své době největším elektrickým zařízením v celém německém důlním průmyslu a průkopníkem dalšího použití elektrické energie v tomto průmyslovém odvětví. Okolo roku 1900 konečně došlo díky zavedení nových metod těžby ke snížení nebezpečí požárů v dole.
Rok 1906 měl pro „Gewerkschaft Deutschland“ mimořádný význam. Zahájená jednání o převzetí uhelného závodu „Vereinsglück“ v Oelsnitz vedla přes počáteční těžkosti ke kýženému úspěchu. Poté, co mimořádná valná hromada dne 22. září 1906 schválila spojení s „Gewerkschaft Deutschland“, vyslovila se společnost „Gewerkschaft Deutschland“ na svém shromáždění akcionářů v říjnu 1906 rovněž pro.
Na stejném shromáždění se podařilo získat další práva pro těžbu černého uhlí: od knížete von Schönburg-Waldenburg na lokalitě Buchenfeld (cca 82 ha) a Vaterlandsgrubenfeld (cca 58 ha) a od dědiců chemnitzského podnikatele Esche na takzvaných Escherfelder (cca 260 ha).
13. října 1906 přešel majetek uhelného závodu „Vereinsglück“ jako celek na „Gewerkschaft Deutschland“. Tím se společnost „Gewerkschaft Deutschland“ dostala na špičku závodů provozovaných tehdy v uhelném revíru Lugau-Oelsnitz.
V roce 1920 vznikla nová těžní věž šachty Deutschland II o výšce 50 metrů. Těžilo se pomocí elektrického věžového výtahového stroje přes hnací kolo (podobný princip je k vidění v hornickém muzeu Oelsnitz/Erzgebirge).
Ve stejném roce byla šachta vyhloubena do 850 metrů.
Překop k šachtě „Vereinsglück“, vyražený v roce 1932, sloužil od té doby i těžbě tohoto úseku přes šachtu Deutschland.
Pro odstranění výrazného nedostatku pracovních sil, který byl podmíněn i nedostatkem bytů, obdržela společnost „Gewerkschaft Deutschland“ od spolku pro zřizování hornických bytů „Verein zur Errichtung von Bergmannwohnungen e. V.“ ve Zwickau podpůrnou půjčku 3 750 000 marek na výstavbu hornického sídliště. Výstavba sídliště byla zahájena v roce 1920 v dnešní městské

am 22. September 1906 die Vereinigung mit der „Gewerkschaft Deutschland“ genehmigt hatte, sprach sich diese in ihrer Gewerkenversammlung im Oktober 1906 ebenfalls dafür aus. In der gleichen Versammlung wurden weitere Steinkohlenabbaurechte erworben: vom Fürst von Schönburg- Waldenburg das Buchenfeld (ca. 82 ha) und das Vaterlandsgrubenfeld (ca. 58 ha) sowie von den Erben der Chemnitzer Unternehmer Esche die sogenannten

Eschefelder (ca. 260 ha). Am 13. Oktober des gleichen Jahres ging das Vermögen des Steinkohlenwerkes „Vereinsglück“ als Ganzes an die „Gewerkschaft Deutschland“ über. Damit hatte sich die „Gewerkschaft Deutschland“ an die Spitze der zu dem damaligen Zeitpunkt betriebenen Werke im Lugau-Oelsnitzer Steinkohlenrevier gesetzt. Im Jahre 1920 entstand der neue Förderturm Deutschland-Schacht II mit einer Höhe von 50 Meter. Die Förderung erfolgte mittels elektrischer Turmfördermaschine über eine Treibscheibe (ähnliches Prinzip wird im Bergbaumuseum Oelsnitz/Erzgebirge vorgeführt).
Im gleichen Jahr wurde der Schacht auf 850 Meter weitergeteuft.
Der 1932 aufgefahrene Verbindungsquerschlag zum „Vereinsglück-Schacht“ diente nunmehr auch der Förderung von dieser Betriebsabteilung über die Deutschland-Schächte.
Zur Behebung eines sich abzeichnenden Arbeitskräftemangels, der auch durch den Wohnungsmangel bedingt war, erhielt die „Gewerkschaft Deutschland“ vom „Verein zur Errichtung von Bergmannswohnungen e. V.“ in Zwickau ein Beihilfedarlehen von 3.750.000 Mark zur Errichtung einer Bergmannssiedlung. Der 1920 begonnene Siedlungsbau im heutigen Ortsteil Waldesruhe zählte nach der ersten, 1923 abgeschlossenen Bauperiode 26 Ein- und 6 Zweifamiliendoppelhäuser mit insgesamt 76 Wohnungen.
Die in der Zeit der Inflation wiederhergestellte Währung brachte im Allgemeinen zwar einen Aufstieg für die Industrie, für die „Gewerkschaft Deutschland“ traf dies allerdings weniger zu. Bis zum Jahre

Demontage des Förderturms Deutschland-Schacht II im Januar 1970

Bourání těžní věže šachty Deutschland II v lednu 1970

čtvrti Waldesruhe a v první stavební fázi, která trvala do roku 1923, bylo dokončeno 26 rodinných domků a 6 dvojdomků celkem se 76 byty.
Měna zotavená v době inflace přispěla sice obecně k rozvoji průmyslu, pro „Gewerkschaft Deutschland“ to tak ale úplně neplatilo. Do roku 1927 musela společnost kvůli odchodu dělníků, zvýšení výrobních nákladů, poklesu cen uhlí a zpoždění při otevření nových uhelných polí pracovat částečně se ztrátami. 2. světová válka se nevyhnula ani uhelným závodům v revíru Lugau-Oelsnitz. Výroba, která sloužila výhradně válečnému hospodářství, klesala, především kvůli postupně se snižujícímu počtu zaměstnanců, kteří byli povoláváni do vojenské služby. Příděly potravin byly stále méně uspokojivé a k dispozici bylo stále méně nezbytně nutného materiálu. K tomu se přidalo zhoršení podmínek ve štole. Více než dosud se musely těžit zbytkové pilíře s málo mocnými, nečistými a slabě výrubnými slojemi.

Od 13. dubna do 8. května 1945 se provoz v uhelném revíru Lugau-Oelsnitz téměř zcela zastavil, protože se částečně nacházel pod palbou amerického dělostřelectva. Díky nasazení celého osazenstva mohl být provoz opět zahájen 9. května 1945.
Jako národní podnik byl uhelný závod „Deutschland“ právně a ekonomicky samostatný a v následujících letech náležel různým správním úsekům.
Obě šachty, které dominovaly obrazu střední části města Oelsnitz/Erzgebirge téměř 100 let, byly v letech 1968–69 zasypány a těžní věže poté rozebrány.

ŠACHTA HEDWIG

Jako první větší uhelný závod byla po výzvě v listopadu 1856 založena „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ (Oelsnitzská důlní společnost). Tomu předcházel posudek profesorů hornické akademie ve Freibergu, který hodnotil vyhlídky pro plánovaný podnik jako mimořádně výhodné, což se později také potvrdilo.
Otevření šachty Hedwig do hloubky 597 metrů probíhalo od roku 1857 do roku

1927 musste durch Abwanderung von Arbeitern, Erhöhung der Gestehungskosten, Rückgang der Kohlenpreise und Verzögerung in der weiteren Erschließung neuer Kohlefelder die Gewerkschaft teils mit Verlusten arbeiten.
Der II. Weltkrieg ging auch an den Steinkohlenunternehmen im Lugau-Oelsnitzer Revier nicht spurlos vorüber. Die ausschließlich der Kriegswirtschaft dienende Produktion ging zurück, insbesondere durch die von Jahr zu Jahr auf Grund der Einberufungen zum Wehrdienst abnehmende Belegschaft. Die Zuteilung der Lebensmittel wurde immer unbefriedigender und dringend benötigte Materialien standen immer weniger zur Verfügung. Hinzu kam, dass sich die Flözverhältnisse verschlechterten.
Mehr als bisher mussten Restpfeiler mit gering mächtigen, unreinen und daher weniger ergiebigen Flözen abgebaut werden. Vom 13. April bis zum 8. Mai 1945 lag der Betrieb im Lugau-Oelsnitzer Steinkohlenrevier fast völlig still und teilweise unter Beschuss amerikanischer Artillerie. Durch die Einsatzbereitschaft der gesamten Belegschaft konnte der Betrieb am 9. Mai 1945 sofort wieder aufgenommen werden.
Als VEB Steinkohlenwerk „Deutschland“ war der Betrieb juristisch und ökonomisch selbständig und gehörte in den Folgejahren verschiedenen Verwaltungsbereichen an.
Die beiden Schächte, die das Bild des mittleren Ortsteils von Oelsnitz/Erzgebirge fast 100 Jahre wesentlich geprägt hatten, wurden 1968/69 verfüllt und danach die Fördertürme demontiert.

DER HEDWIG-SCHACHT

Als erstes größeres Steinkohlenunternehmen wurde im November 1856 nach einem Aufruf die „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ gegründet. Vorausgegangen war ein Gutachten von Professoren der Bergakademie Freiberg, das die Aussichten für das geplante Unternehmen als überaus günstig einstufte, was sich später auch bestätigt hatte.
Das Abteufen des Hedwig-Schachtes erfolgte von 1857 bis 1861 auf 597 Meter. Bei 500 Meter Teufe wurde eine Flözgruppe von über 12 Meter Mäch-

Hedwig- und Friedens-Schacht um 1900
Šachta Hedwig a Frieden, okolo roku 1900

1861. V 500 metrech byla odkryta lože o mocnosti více než 12 metrů. S tak velkým nerostným bohatstvím „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ nepočítala. Veškeré plánování ani příprava tomu nebyly přizpůsobeny, takže stroje a zařízení všeho druhu byly příliš malé a nedostatečně dimenzované. Těžní stroj byl slabý na to, aby mohl vytěžit horninu v dole.

Těžby provozované v důlním poli byly umístěny nevýhodně, docházelo proto k mnoha důlním požárům. Odbyt uhlí probíhal za těžkých podmínek. Závod nebyl připojen na železnici Chemnitz – Würschnitz a veškeré vytěžené uhlí se muselo přepravovat koňskými povozy na tři kilometry vzdálené překladiště v Neuoelsnitz.

Aby se zlepšilo větrání šachty, byla v letech 1871–76 vyražena šachta Frieden a vytvořeno podzemní spojení se šachtou Hedwig.
Když 5. října 1883 vypukl v šachtě požár a výtahová strojovna a dvě přilehlé strojovny shořely, musel být provoz na delší dobu zastaven. „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ se šachtou Hedwig a Frieden šla do likvidace.
15. prosince 1883 byla založena „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ jako nová forma společnosti a obě šachty byly vyhloubeny až do 765 metrů.
Po pozvolném rozmachu se ale těžba uhlí v důsledku válečných zmatků v letech 1914–18 opět zhroutila, „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ musela být

tigkeit erschlossen. Mit diesen großen Vorkommen hatte die „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ nicht gerechnet. Die gesamte Planung und Vorbereitung war darauf nicht eingerichtet, so dass die Maschinen und Anlagen aller Art zu klein und zu eng bemessen waren. So war zum Beispiel die Fördermaschine zu schwach bemessen, um die in der Grube anfallenden Berge ausfördern zu können. Die im Grubenfeld betriebenen Abbaue waren ungünstig angelegt, so dass es zu vielen Grubenbränden kam. Der Absatz der Kohle erfolgte unter schwierigen Umständen. Das Werk hatte keinen Anschluss an die Chemnitz - Würschnitzer Eisenbahn, so dass die gesamte Förderung mit Pferdewagen nach dem drei Kilometer entfernten Verladeplatz in Neuoelsnitz transportiert werden musste.

Zur Verbesserung der Wetterführung wurde 1871 – 1876 der Friedens-Schacht aufgefahren und unter Tage eine Verbindung zum Hedwig-Schacht hergestellt.

Als am 5. Oktober 1883 im Schacht Feuer ausbrach und das Treibhaus sowie zwei anliegende Maschinenhäuser abbranden, musste der Betrieb für längere Zeit eingestellt werden. Die „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ mit dem Hedwig- und Friedens-Schacht ging in Liquidation.

Am 15. Dezember 1883 wurde die „Oelsnitzer Bergbaugewerkschaft“ als neue Gesellschaftsform gegründet und beide Schächte bis auf 765 Meter weitergeteuft.

Nach zögerlichem Aufschwung brach durch die Kriegswirren 1914 – 1918 die Steinkohlenförderung abermals zusammen, die „Oelsnitzer Bergbaugewerkschaft“ musste am 12. Januar 1920 an die „Gewerkschaft Deutschland“ verkauft werden. Damit hatte das älteste Oelsnitzer Steinkohlenwerk aufgehört zu bestehen. 1920 erfolgte unter Tage die Verbindung mit der Fördersohle von Deutschland-Schacht I. Danach diente der Hedwig-Schacht nur noch als Material- und Wetterschacht. 1973 wurde der Hedwig-Schacht endgültig verfüllt.

Mit der Entwicklung der SDAG Wismut entstand auf dem ehemaligen Gelände vom Hedwig-Schacht ein großer Parkplatz

Albert-Jacob-Schacht I (Hedwig-Schacht)...
Šachta Albert Jacob I (šachta Hedwig)...

...und Albert-Jacob-Schacht II (Friedens-Schacht) 1965
... a šachta Albert Jacob II (šachta Frieden), 1965

12. ledna 1920 prodána společnosti „Gewerkschaft Deutschland“. Tím přestal nejstarší uhelný závod v Oelsnitz existovat. V roce 1920 bylo provedeno podzemní spojení s těžním patrem šachty Deutschland I. Poté sloužila šachta Hedwig již jen jako materiálová a větrací šachta. V roce 1973 byla s konečnou platností zasypána.
S rozvojem sovětsko-německé akciové společnosti SDAG Wismut vzniklo v bývalém objektu šachty Hedwig velké parkoviště pro autobusy společnosti Wismut; to bylo později přeměněno na zahradu.

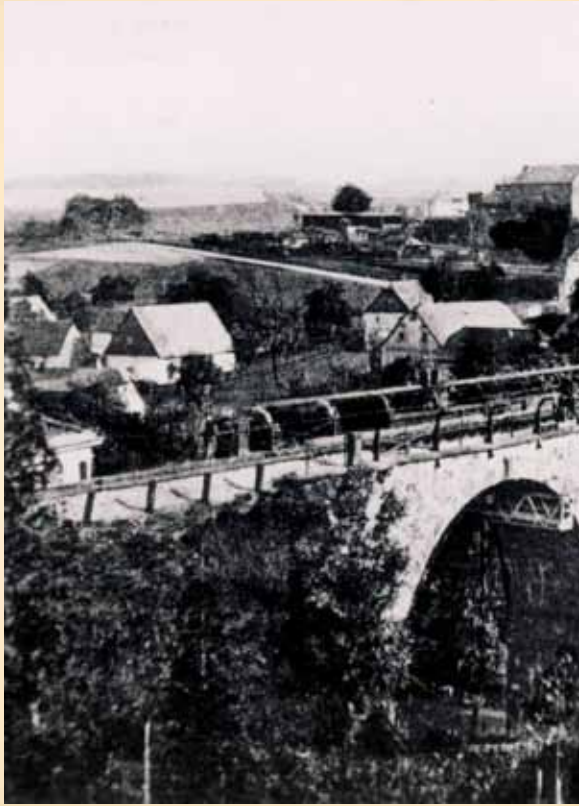
ŠACHTA FRIEDEN

Po velkém rozmachu ke konci války v letech 1870–71 se společnost „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ rozhodla pro již dlouho plánovanou druhou šachtu, vzdálenou 260 metrů od šachty Hedwig, nejstarší šachty v Oelsnitz. Hlavními důvody bylo udržení konkurenceschopnosti vůči uhlí z Vestfálska a Anglie, zlepšení větrání a především rentabilita a co největší výkon a výnosnost podniku.
Na jaře roku 1871 se začalo hloubit a 23. května 1876 byly práce ukončeny v hloubce 615 metrů, aniž by se narazilo na lože z šachty Hedwig o mocnosti více než 12 metrů. Ve 470 metrech a 610 metrech hloubky byly vytvořeny překopy (horizontální spojení v okolní hornině) k šachtě Hedwig, které vedle větrání sloužily převážně k odvodnění. Šachta Frieden byla v roce 1895 prohloubena do 765 metrů, aby se umožnilo vytěžení severozápadního důlního pole. V důsledku požáru na šachtě Hedwig dne 5. října 1883 musel být provoz na delší dobu zastaven. Společnost se neustále potýkala s finančními problémy. Ani kolejová přípojka na železniční dráhu St. Egidien – Stollberg v roce 1878 nepřinesla výrazný vzestup, žilo se takříkajíc „z ruky do úst“. Majitel stollberské továrny Woller, který byl členem dozorčí rady, často podržel společnost nad vodou půjčkou, především když ve výplatní den nebyly k dispozici potřebné peníze na mzdy. Kvůli požáru v roce 1883 s delší vynucenou přestávkou byla společnost na konci sil, musela jít do likvidace a byla znovu založena

für wismuteigene Busse; es wurde später in eine Gartenanlage umgewandelt.

DER FRIEDENS-SCHACHT

Nach dem großen Aufschwung zum Ende des Krieges 1870/71 entschloss sich die „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“ zu einer schon seit längerer Zeit vorgesehenen zweiten Schachtanlage in 260 Meter Entfernung vom Hedwig-Schacht, dem ältesten Schacht in Oelsnitz. Die Hauptgründe waren, gegenüber der westfälischen und englischen Kohle konkurrenzfähig zu bleiben, die Wetterführung zu verbessern und vor allem rentabel zu sein und das Unternehmen zur größtmöglichen Leistung und Ertragsfähigkeit zu bringen. Im Frühjahr 1871 wurde mit dem Abteufen begonnen und am 23. Mai 187 6 die Arbeiten bei 615 Meter Teufe eingestellt, ohne bis dahin die im Hedwig-Schacht vorhandene Flözgruppe von mehr als 12 Meter Mächtigkeit angetroffen zu haben. In 470 Meter und 610 Meter Teufe wurden Querschläge (horizontale Verbindung im Nebengestein) zum Hedwig-Schacht hergestellt, die neben der Wetterführung vorwiegend der Wasserhaltung dienten. Der Friedens-Schacht wurde 1895 auf 765 Meter weitergeteuft, um das nordwestliche Grubenfeld abbauen zu können. Infolge eines Brandes im Hedwig-Schacht am 5. Oktober 1883 musste der Betrieb längere Zeit ruhen. Die Gesellschaft hatte stets mit finanziellen Problemen zu kämpfen. Auch der Gleisanschluss an die Eisenbahnstrecke St. Egidien – Stollberg 1878 brachte keinen nennenswerten Aufschwung, man lebte gewissermaßen „von der Hand in den Mund“. Der im Aufsichtsrat sitzende Stollberger Fabrikbesitzer Woller hielt die Gesellschaft häufig mit Darlehen über Wasser, insbesondere wenn zum Lohntag die erforderlichen Lohngelder nicht zur Verfügung standen.
Durch den Brand von 1883 mit einer längeren Zwangspause war die Gesellschaft am Ende ihrer Kraft, musste in Liquidation gehen und wurde am 15. Dezember 1883 als „Oelsnitzer Bergbaugewerkschaft“ neu gegründet. Der folgende Aufschwung wurde durch den 1. Weltkrieg jäh unterbrochen, als

Eisenbahnviadukt mit Blick zum Vereinsglück-Schacht um 1920

Železniční viadukt s pohledem na šachtu Vereinsglück, okolo roku 1920

15. prosince 1883 jako „Oelsnitzer Bergbaugesellschaft“. Následující rozmach prudce přerušila 1. světová válka, když např. během 5 týdnů muselo 400 mužů z dolu odejít do války. Místo nich bylo sice zaměstnáno až 200 válečných zajatců, jejich výkon ale hluboce zaostával za výkonem odvedených horníků. Během války se poměry v závodě vyvíjely tak nešťastně, že bylo nutné vzít si půjčku ve výši 700 000 marek. V roce 1919 převzalo město Lipsko 2/3 všech kuxů (též kuks nebo kukus – podíl na majetku důlní společnosti). 1. ledna 1920 šla společnost do likvidace a 12. ledna byla prodána „Gewerkschaft Deutschland“. V roce 1921 utrpěla šachta Frieden další tvrdou ránu, když 4. ledna došlo v revíru šachty k explozi důlních plynů, při které přišlo o život 57 horníků. Tuto tragickou událost připomíná památník na hřbitově v Oelsnitz, který nadační spolek hornického muzea Oelsnitz/Erggebirge „Förderverein des Bergbaumuseums Oelsnitz/Erggebirge e. V.“ zahrnul do hornické naučné stezky a stále ho udržuje.

V roce 1920 bylo vytvořeno podzemní spojení a tím se pak těžilo přes šachtu Deutschland I. Po velkorysé podzemní centralizaci, která zahrnovala šachty Deutschland jako hlavní těžební šachty, kam byla přesunuta i větší část osazenstva, byl nadzemní provoz z důvodů rentability koncem roku 1928 zastaven a zařízení částečně strženo. Šachta Hedwig i šachta Frieden se nadále využívaly pouze jako větrací, materiálové, únikové a odvodňovací šachty.
V roce 1946 došlo k přejmenování obou šachet: šachty Hedwig na šachtu Albert Jacob I a šachty Frieden na šachtu Albert Jacob II. Šachta II (šachta Frieden) byla v roce 1966 zasypána.

ŠACHTY VEREINSGLÜCK

V další úspěšný důlní závod v oblasti Oelsnitz se v takzvaných grunderských dobách vyvinula akciová společnost Vereinsglück. Byly vyhloubeny dvě šachty, označované do roku 1881 nejprve jako šachty Wilhelm, mezi lidmi ale spíše známé jako „Seidelovy šachty“, protože stály na polích, která předtím patřila sedláku Seidelovi.

z. B. innerhalb von 5 Wochen 400 Mann der Grubenbelegschaft in den Krieg mussten. Dafür wurden zwar bis zu 200 Kriegsgefangene eingestellt, deren Leistung blieb jedoch weit hinter der der eingezogenen Bergarbeiter zurück. Im Laufe des Krieges gestalteten sich die Verhältnisse auf dem Werk so ungünstig, dass ein Darlehen von 700.000 Mark aufgenommen werden musste. 1919 übernahm die Stadt Leipzig 2/3 aller Kuxe (Kux - Anteil am Vermögen einer bergrechtlichen Gewerkschaft). Am 1. Januar 1920 trat die Gewerkschaft in Liquidation und wurde am 12. Januar an die „Gewerkschaft Deutschland“ verkauft.
Im Jahr 1921 erlitt der Friedens-Schacht einen weiteren harten Schlag, als sich am 24. Januar in einem Revier des Schachtes eine Schlagwetterexplosion ereignete, bei der 57 Beregleute ums Leben kamen. Eine Gedenkstätte auf dem Oelsnitzer Friedhof, die vom Förderverein des Bergbaumuseums Oelsnitz/Erzgebirge e. V. in den Bergbaulehrpfad mit einbezogen wurde und ständig gepflegt wird, erinnert an dieses tragische Ereignis.

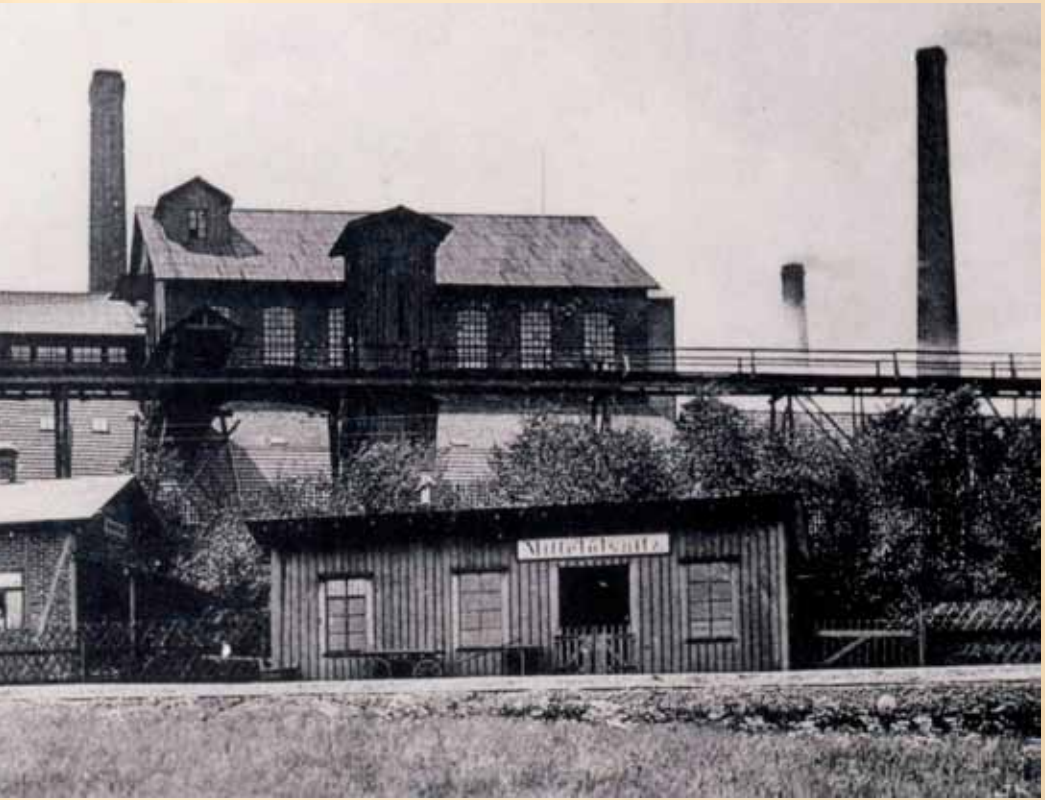
Durch eine 1920 hergestellte untertägige Verbindung erfolgte von da an die Förderung über den Deutschland-Schacht I. Nach großangelegter untertägiger Zentralisation unter Einbeziehung der Deutschland-Schächte als Hauptförderschächte und der Verlegung des größten Teiles der Belegschaft zur Anlage Deutschland wurde der Tagebetrieb aus Gründen der Rentabilität Ende 1928 stillgelegt und die Anlagen zum Teil abgebrochen. Sowohl der Hedwig- als auch der Friedens-Schacht wurden nur noch als Wetter-, Material- und Fluchtschächte sowie für die Wasserhaltung genutzt. 1946 erfolgte die Umbenennung der beiden Schächte: Hedwig-Schacht in Albert-Jacob-Schacht I und Friedens-Schacht in Albert-Jacob-Schacht II. Der Schacht II (Friedens-Schacht) wurde 1966 verfüllt.

DIE VEREINSGLÜCK-SCHÄCHTE

Zu einem weiteren erfolgreichen Bergbauunternehmen in der sogenannten Gründerzeit entwickelte sich auf

Bahnhaltestelle Mitteloelsnitz mit dem Vereinsglück-Schacht 1912
Železniční zastávka Mitteloelsnitz se šachtou Vereinsglück, 1912

8. června 1871 byla založena akciová společnost. První kopnutí do země pro šachtu I proběhlo 19. října 1871. Bez velkých těžkostí se začátkem dubna 1875 v hloubce
548 metrů dosáhlo první sloje.
Do hloubky 636 metrů se narazilo na 5 slojí s celkovou mocností 8,50 metru vytěžitelného uhlí.
1. května 1877 se začalo se šachtou II, 40 metrů vedle šachty I. Po 4 letech vzniklo v 542 metrech pod zemí spojení mezi oběma šachtami.
Tím se sice dosáhlo zlepšení větrání dolu, ale přesto se zvýšilo nebezpečí požáru.
Již v roce 1877 byla do provozu uvedena úpravna uhlí a v roce 1878 byly šachty Vereinsglück důlní dráhou připojeny na železniční dráhu Stollberg – St. Egidien.
První lokomotiva přejela viadukt přes údolí Hegebachtal, dlouhý 85 metrů a vysoký 20 metrů, dne 1. října 1878.

Koupě dalších uhelných polí – takzvaných Schenkenfelder – v roce 1884 od knížete von Schönburg-Waldenburg

Oelsnitzer Flur die Aktiengesellschaft „Vereinsglück“. Zwei Schächte wurden geteuft, bis 1881 zunächst als Wilhelm-Schächte bezeichnet, im Volksmund besser bekannt als „Seidel-Schächte“, weil sie auf Feldern standen, die vorher dem Bauern Seidel gehörten.
Am 8. Juni 1871 wurde die Aktiengesellschaft gegründet. Der erste Spatenstich zum Schacht I erfolgte am 19. Oktober 1871. Ohne größere Schwierigkeiten erreichte man Anfang April 1875 bei 548 Meter Teufe das erste Flöz. Bis auf 636 Meter Teufe wurden 5 Flöze mit einer Gesamtmächtigkeit von 8,50 Meter abbauwürdiger Kohle angetroffen.
Am 1. Mai 1877 wurde mit dem Schacht II begonnen, 40 Meter neben dem Schacht I. Nach 4 Jahren entstand unter Tage in 542 Meter Teufe eine Verbindung zwischen beiden Schächten. Dadurch erreichte man zwar eine Verbesserung der Wetterführung, doch die Brandgefahr nahm damit zu. Bereits 1877 wurden eine Kohlenaufbereitung in Betrieb genommen und 1878 die Ver-einsglück-Schächte an die Eisenbahnstrecke Stollberg – St. Egidien durch eine Zechenbahn angeschlossen. Die erste Lokomotive befuhr am 1. Oktober 1878 den 85 Meter langen und 20 Meter hohen Viadukt über das Hegebachtal.
Der Ankauf weiterer Stein- kohlenfelder – der soge- nannten Schenkenfelder – 1884 vom Fürst von Schönburg-Waldenburg für 130.000 Mark erwies sich sehr günstig als gute Grundlage für das Werk. Trotzdem traten immer wieder Schwierigkeiten auf, weil Arbeitskräfte fehlten und die Einfuhr böhmischer Braunkohle sowie die allgemein als beste Oelsnitzer Kohle aus dem Hedwig-Schacht den Ab- satz negativ beeinflusste. Bahnhaltestelle Mitteloelsnitz mit dem Vereinsglück-Schacht 1912 In der Nacht vom 2. zum 3.

September 1894 ging ein großer Teil des Schachtes II zu Bruch, von 262 Meter bis 525 Meter Teufe, wie sich später herausstellte. Der Schacht wurde bis auf 160 Meter verfüllt und der Grubenbetrieb eingestellt. 383 Mann wurden entlassen, die aber in anderen

Die Bobinen-Förderanlage vom Vereinsglückschacht I um 1920
Bobinové těžní zařízení šachty Vereinsglück I, okolo roku 1920

Schichtwechsel auf der Hängebank des Albert-FunkSchachtes

Výměna směn na těžním povalu šachty Albert Funk

za 130 000 marek se ukázalo jako velmi výhodné a jako dobrý základ důlního závodu. Přesto se znovu a znovu vyskytovaly těžkosti, protože chyběly pracovní síly a dovoz hnědého uhlí z Čech, jakož i uhlí z šachty Hedwig považované všeobecně za nejlepší uhlí v Oelnitz negativně ovlivňovaly odbyt.

V noci z 2. na 3. září 1894 se zřítila velká část šachty II, jak se později ukázalo od hloubky 262 metrů do 525 metrů. Šachta byla zasypána až do 160 metrů a důlní provoz zastaven. Bylo propuštěno 383 lidí, kteří ale mohli být dále zaměstnáni v jiných závodech revíru. Pro nouzové zachování důlního provozu byla v šachtě vystavěna tzv. větrná přepážka (tj. dělicí stěna pro oddělení přívodu čerstvého vzduchu a odvodu použitého vzduchu), protože už neexistovalo žádné spojení pro odvod důlních plynů.
Během prací v šachtě II byly zjištěny velké oblasti propadu. V původně průchozím průřezu vstupní šachty 10,6 m² činila oblast propadu asi 50 m² a ve 330 metrech hloubky dokonce 113 m².
Závod měl nadále problémy se špatným důlním ovzduším a důlními požáry, jejich obětí byli i dva důlní dozorci, kteří se v roce 1906 udusili.
Se třetí šachtou, která se nacházela ve vzdálenosti 1,5 km jižně od šachty I, se započalo v roce 1905 pro zlepšení větrání, ale po 65 metrech hloubky se muselo skončit, protože chyběly potřebné peníze.
Nakonec přijal uhelný závod „Vereinsglück“ nabídku na sloučení se společností „Gewerkschaft Deutschland“. 25. září 1906 byla likvidace ukončena. Do přechodu ke „Gewerkschaft Deutschland“ byly ze šachet Vereinsglück vytěženy téměř dva miliony tun kamenného uhlí.

Šachta Vereinsglück I byla roku 1920 vyhloubena až do 850 metrů. Po vytvoření podzemního spojení se od roku 1932 těžilo přes šachtu Deutschland II.
Po roce 1945 došlo k přejmenování obou šachet na šachty Albert Funk I a II. Obě šachty sloužily po roce 1932 až do uzavření (zasypání 1972–73) pouze k lanové dopravě (přeprava osob), zásobování dřevem a větrání. Šachta II

Werken des Reviers weiter beschäftigt werden konnten. Um den Grubenbetrieb notdürftig aufrecht erhalten zu können, wurde im Schacht I ein Wetterscheider (Trennwand zwischen Frischluftzufuhr und Ableiten verbrauchter Luft) eingebaut, da keine Verbindung für die Wetterführung mehr bestand.
Während der Wiederaufgewältigungsarbeiten im Schacht II wurden große Bruchzonen festgestellt. Bei einem ursprünglich durchgängigen Querschnitt der Schachtröhre von 10,6 m² wies der Bruchbereich vielfach ca. 50 m² und in 330 Meter Teufe sogar 113 m² auf.
Das Werk hatte weiterhin Probleme mit schlechten Wettern und Grubenbränden, dem 1906 auch zwei Steiger durch Ersticken zum Opfer fielen.
Ein 1905 in 1,5 km Entfernung südlich vom Schacht I zur Verbesserung der Wetterführung begonnener dritter Schacht musste nach 65 Meter Teufe wieder aufgegeben werden, es standen die erforderlichen Geldmittel nicht zur Verfügung.
Schließlich nahm das Steinkohlenwerk „Vereinsglück“ das Angebot zu einer Verschmelzung mit der „Gewerkschaft Deutschland“ an. Am 25. September 1906 wurde die Liquidation beschlossen. Bis zum Übergang an die „Gewerkschaft Deutschland“ betrug die Förderung aus den Vereinsglück-Schächten annähernd zwei Millionen Tonnen Steinkohle.
Der Vereinsglück-Schacht I wurde 1920 bis auf 850 Meter weitergeteuft, Nach der Herstellung einer untertägigen Verbindung erfolgte ab 1932 die Förderung über den Deutschland-Schacht II.

Nach 1945 erfolgte die Umbe- nennung beider Schächte in Albert-Funk-Schacht I und II. Die beiden Schächte dienten nach 1932 bis zur Stilllegung (Verfüllung 1972/73) nur noch zur Seilfahrt (Personentransport), Holzversorgung und Wetterführung. Der Schacht II wurde mit einer Bobinen-Dampffördermaschiene betrieben. Eine Treibscheibe dieser Fördermaschinenart befindet sich im Außengelän- de des Oelsnitzer Bergbaumuseums.

Quellen:
- May, Waldemar: 75 Jahre Gemeinschaftsarbeit der Sächsischen Steinkohlenwerke, Druck von Förster und Borries, Zwickau 1936
- Richter, Johannes: Allerlei zur Heimatgeschichte des Lugau-Oelsnitzer Kohlenbezirks, Verlag Lugauer Zeitung, Lugau 1936
- Vogel, Rolf: Das Lugau-Oelsnitzer Steinkohlenrevier, Mugler Druck-Service GmbH, Hohenstein-Ernstthal
- Fotos: Archiv Bergbaumuseum Oelsnitz/ Erzgebirge

Die Albert-Funk-Schächte 1968
Šachty Albert Funk, 1968

byla provozována s bobinovým parním těžním strojem. Jedno hnací kolo tohoto těžního stroje se nachází ve venkovní expozici hornického muzea Oelsnitz.

Zdroje:
- May, Waldemar: 75 Jahre Gemeinschaftsarbeit der Sächsischen Steinkohlenwerke, vytiskl Förster und Borries, Zwickau 1936
- Richter, Johannes: Allerlei zur Heimatgeschichte des Lugau-Oelsnitzer Kohlenbezirks, nakladatelství Lugauer Zeitung, Lugau 1936
- Vogel, Rolf: Das Lugau-Oelsnitzer Steinkohlenrevier, Mugler Druck-Service GmbH, Hohenstein-Ernstthal
- Fotografie: archiv Hornického muzea Oelsnitz/Erzgebirge

GLÜCK AUF!
ZDAŘ BŮH!

BERGBAUSTADT OELSNITZ/ERZGEBIRGE

HORNICKÉ MĚSTO OELSNITZ/ERZGEBIRGE

Europäische Union. Europäischer Fonds für regionale Entwicklung: Investition in Ihre Zukunft
Evropská unie. Evropský fond pro regionální rozvoj: Investice do vaší budoucnosti

Ziel 3 | Cíl 3
Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
2007-2013. www.ziel3-cil3.eu

EUREGIO EGRENSIS